

ERKEK ŞİDDETİ İLE BAŞA ÇIKMAK

Sosyal Çalışmacılar ve Gönüllüler İçin El Kitabı

MOR ÇATI
KADIN SİĞİNAĞI VAKFI

ERKEK ŞİDDETİ İLE BAŞA ÇIKMAK
Sosyal alıŐmacılar ve Gönüllüler İçin El Kitabı

ERKEK ŞİDDETİ İLE BAŞA ÇIKMAK
Sosyal Çalışmacılar ve Gönüllüler İçin El Kitabı

ISBN 978-605-64588-0-4

İlk basım 2014
İkinci basım 2017
Üçüncü basım 2020

Yazarlar

Açelya Uçan, Aylin Ülkümen,
Ayşegül Özadək, Çiğdem Hacısofıtaoğlu, Damla Gürkan,
Deniz Bayram, Esen Özdemir, Evrem Tilki, F. Nazan Eroğlu,
Feride Yıldırım Güneri, Funda Ekin, Gülsun Kanat Dinç,
Kübra Karagöz, Leyla Soydinç, Martina Gaidzik, Melike Keleş,
Mine Akarsu, Özgür Can Sunata, Özlem Özkan, Seda Zorca,
U. Deniz Tuna, Ülfet Taylı, Zeynep Işıldak, Zuhal Güreli

Kapak

Burcu Bakö

Kocatepe Mah. Cumhuriyet Cad.
Cumhuriyet Apt. No.:17 Kat 5 -D: 11 Beyoğlu İstanbul

Tel: 0212 292 52 31-32 Faks: 0212 292 52 33

www.morcati.org.tr

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek ya-
pılacak alıntılar dışında, yayıncının izni olmadan
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

ERKEK ŐIDDEŦİ İLE BAŞA ÇIKMAK
Sosyal alıŐmacılar ve Gönüllüler İçin El Kitabı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....7

BÖLÜM I

KADINLARIN SİSTEMATİK ŞİDDETİN DIŞINA ÇIKABİLMESİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

- 1.1 Şiddeti tanımlamak 10
- 1.2 Sosyal çalışma ve gönüllülük 13
- 1.3 Erkek şiddeti, erkeklerin toplumun her alanında gördüğümüz egemenliği ile ilişkilidir..... 13
- 1.4 Kadınlar “mağdur” oldukları için şiddete uğramazlar, şiddet nedeniyle “mağdur” olurlar. 14
- 1.5 Eşitliğe dayalı bir ilişki kurmak 14
- 1.6 Kendimizi koruma yolları ve sınırlar..... 15
- 1.7 Kadınların kararlarına saygı göstermek 16
- 1.8 Bilgiye erişimi sağlamak 16
- 1.9 Etnik köken, din, cinsel yönelim vb. ayrımcılıklardan uzak durmak..... 17
- 1.10 Bilgilerin gizliliği 18

BÖLÜM II

KADINLARIN GÜÇLENMESİNİN ARAÇLARI OLARAK KADIN DAYANIŞMA MERKEZLERİ VE SİĞİNAKLAR

- 2.1 Neden kadın dayanışma merkezleri? 20
- 2.2 Sığınaklar ve sığınaklarda kadınların ortak güçlenmesi neden önemli?..... 20
- 2.3 Sığınak ve dayanışma/danışma merkezlerinin yapısı 22

BÖLÜM III

DANIŞMA / DAYANIŞMA MERKEZLERİNDE SOSYAL ÇALIŞMACI YA DA GÖNÜLLÜ OLMAK

3.1 Danışmak, Destek Almak İsteyen Kadınlarla Karşılaşma	24
3.2 İhtiyaç Analizi ve Değerlendirme.....	27
3.3 Planlama	30
3.4 İzleme ve Planı Gözden Geçirme	42
3.5 Desteğin Sonlandırılması	42
3.6 Şiddetle Mücadele Politikalarına Katkıda Bulunmak	43

BÖLÜM IV

SIĞINAKTA KADIN DAYANIŞMASI VE MOR ÇATTI'NIN SIĞINAK DENEYİMİ

4.1 Sığınakların yürütülmesinde temel ilkeler	46
4.2 Sığınağa ilk adım	47
4.3 Sığınakta gündelik yaşam.....	48
4.4 Kural koyma.....	49
4.5 Sığınakta güvenliği sağlama	50
4.6 Kalış süresi	51
4.7 Sığınakta çocukların güçlenmesi	53
4.8 Çocukların sığınak yaşamına katılımı	54
4.9 Sığınakta anne-çocuk iletişimi.....	55

BÖLÜM V

KADINLAR İÇİN HUKUKSAL DESTEK

5.1 Hukuk ve kadınların şiddete karşı mücadelesi.....	59
5.2 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun şiddete maruz kalan kadınlara hangi destekleri öngörüyor?	60
5.3 Velayet.....	66
5.4 Dava açmak için	66
5.5 Savcılığa başvuru.....	67
5.6 Cinsel saldırı suçu işlenmişse izlenmesi gerekenler adımlar	68

BÖLÜM VI

KADINLAR İÇİN PSİKOLOJİK DESTEK

6.1 Şiddete maruz kaldıklarında kadınlarla ruhsal çalışma yapmak neden önemli?	72
6.2 Şiddetten uzaklaşmakta psikolojik desteğin rolü.....	75
6.3 Bütün bu zorluklarla nasıl başa çıkabiliriz?	77
6.4 Sığınakta ve dayanışma merkezindeki psikologun ekip çalışmasındaki rolü ne?.....	77

BÖLÜM VII

ŞİDDETİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE KARŞI MÜCADELE

7.1 Şiddetin anne-çocuk ilişkisi üzerindeki etkileri	80
7.2 Şiddetin etkileri karşısında çocukları desteklemek	81
7.3 Çocuklarla çalışırken nelere dikkat edilir?.....	82
7.4 Çocukların cinsel istismarı ve ensest	84

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddetle mücadelenin araçları olarak dayanışma merkezleri ve sığınakların Türkiye’de çeyrek yüzyıla yaklaşan bir tarihi bulunuyor. Türkiye’de ilk dayanışma merkezi faaliyeti Mor Çatı (1990) ve Kadın Dayanışma Vakfı (1993) tarafından yürütülmeye başlandı. İlk sığınaklar ise Bakırköy ve Şişli Belediyeleri (1990), Kadın Dayanışma Vakfı (1993) ve Mor Çatı (1995) tarafından açıldı. Feministlerin erkek şiddetine karşı yürüttüğü mücadele ile bu alanda biriktirdikleri deneyim ve bilgi, merkezi ve yerel yönetimlerin sosyal politikalarında kısmi değişimlere yol açtı. Genel olarak bakıldığında ise bu mücadele sürecinde feminizmin yarattığı değişim çok daha köklü oldu. Feminizm, erkek şiddetine maruz kalan kadınlarla ilişkili olan başta psikoloji olmak üzere bilimsel alanların dilinde, yöntemlerinde önemli değişimler yarattı; geleneksel yöntemlerin ve örtük cinsiyetçi yaklaşımların sorgulanmasına yol açtı; bilimin “yansız” olduğuna ilişkin varsayımların geçersizliğini bir kez daha ortaya koydu.

Feminizmin sosyal çalışma pratiğine ilişkin eleştirileri, Mor Çatı’nın çağrısıyla 1998’den itibaren toplanmaya başlayan ve halen devam eden Sığınaklar ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultayları’nda da yankısını buluyor. Kurultaylar, kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan sosyal çalışmacılarla, kadın örgütlerinin dayanışma merkezi gönüllülerini her yıl bir araya getiren çok önemli bir platform. Bu platformda kadın örgütlenmelerindeki gönüllüler, destek ihtiyacı duyan kadınlarla kurdukları ilişkiyi “dayanışma” olarak tanımlıyor, yürüttükleri faaliyetin sosyal hizmet olmadığını, dayanıştıkları kadınlarla ortaklıklarının altını çiziyorlar. Kurultaylara katılma sorumluluğu ve duyarlılığı gösteren sosyal çalışmacılar ise, görev yaptıkları kurum ve kuruluşlardaki görevli sayısının ve destek için ayrılan kaynakların yetersiz oluşu vb. nedenlerle yaşadıkları sorunları dile getiriyorlar.

Mor Çatı’nın kendi deneyimlerinden ve kurultaylarda karşılaşma fırsatı bulduğu sosyal çalışmacılardan ve başka kadın ör-

gütlenmesi gönüllülerinin deneyimlerinden beslenen bu kitap, kadınların erkek şiddetinden uzaklaşma sürecinde önlerine çıkan engellerin görünür kılınabilmesini, bunun için de bu sürecin kavramsallaştırılabilmesini hedefliyor. Kazanımlarımızın yok sayılmaya çalışıldığı günümüz koşullarında bu çabanın oldukça önem taşıdığına inanıyoruz. Yalnızca Türkiye’de değil, başka ülkelerde de kadın hareketi anti-feminist saldırılara maruz kalıyor. Mor Çatı’nın temas içinde olduğu Avrupa’daki bağımsız sığınakların çatı örgütlenmesi olan WAVE (Women Against Violence-Europe) yayın organı Fempower’da özetle şu görüşü dile getiriyor: “Anti feminist hareketler ve aktivistleri kamusal alanda giderek daha ısrarlı hale geliyorlar. İdeolojik kökleri kimi zaman dindarlık, kimi zaman aileye yabancılaşma miti üzerine kurulu. Anti feminist hareket bazı politikacıların da desteğini alıyor. Bu politikacılar sığınakların ailenin parçalanmasından sorumlu olduğu konusunda ısrarcı. Ayrıca sığınakların devletten fon almamaları gerektiğini savunuyorlar. Kadın sığınaklarına düşmanlık ve buna bağlı olarak bazı ülkelerdeki bütçe kesintileri, şiddete uğrayan kadınları güvenli bir yerde barınma hakkından yoksun bırakmakta”. (Fempower, 2013/2, sy.3)

Son yıllarda Avrupa’da aşırı sağ politikaların yükselmesi, milliyetçi söylemlerin yanı sıra kadın düşmanlığını ve erkek egemenliğini pekiştiren politikalara kayılmasını beraberinde getirdi. Buna Türkiye’deki geleneksel aile modelini savunan ve kadın haklarını geriletmek amacıyla yapılan karalama kampanyalarına paralel yürüten politikaları da ekleyebiliriz. İstanbul Sözleşmesi, 6284 sayılı Kanun, TCK 103, kürtaj ve nafaka hakkı gibi pek çok alanda elde ettiğimiz haklarımıza saldırılar devam ediyor. Bu alanda mücadele veren sosyal çalışmacı, avukat, psikolog ve gönüllülerin dayanışmasını artırabilmeye, mücadele yöntemlerini geliştirebilmeye yönelik olarak hazırlanan bu kitabın kadınların şiddetten uzaklaşma sürecine katkı sağlayabilmesini umuyoruz.

Emeği geçen tüm kadınlara teşekkür ederiz.

Mor Çatı Kolektifi

BÖLÜM I

**KADINLARIN SİSTEMATİK ŞİDDETİN
DIŞINA ÇIKABİLMESİNDE
TEMEL YAKLAŞIMLAR**

1.1 Şiddeti tanımlamak

Şiddetin fiziksel olanın ötesinde psikolojik, ekonomik, cinsel, dijital ve ısrarlı takip gibi farklı türlerinin tanımlanması, erkek şiddetine karşı mücadelenin kapsamını daha da genişletti. Kadınlar danışma veya dayanışma merkezlerine artık yalnızca fiziksel şiddet yaşadıkları için başvuruyorlar. Psikolojik şiddet yaşayan kadınların da hatırı sayılır bir bölümü bunun farkında. Hakaret, aşağılama, kıskançlık, sevdiği şeylere ya da kişilere zarar verilmesi, duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması gibi davranışlar “psikolojik şiddet” olarak tanımlanıyor. Ancak kuşkusuz hâlâ psikolojik şiddetin tanınmakta güçlük çekilen, daha örtük ve çoğu kez başka şiddet biçimleriyle de iç içe bulunan alanları mevcut.

Bunun yanında, kadınların sıklıkla dile getirdiği cinsel şiddet biçimleri arasında cinselliği bir ceza-ödül aracı olarak kullanma, tek taraflı cinsel doyuma yönelik cinsellik, kadının istememesine rağmen cinsel organlarına dokunmak bulunuyor. Ev içinde ya da dışında tecavüzün, cinsel tacizin ne kadar yaygın olduğu, -buna ilişkin neredeyse hiç istatistik bulunmasa bile- danışma/dayanışma merkezlerinde bulunan sosyal çalışmacı ve gönüllüler için şaşırtıcı değil. Bu bağlamda evlilik içi tecavüzün cinsel suçlar kapsamında tanımlanmasının (2004) Türkiye’de kadın hareketinin çok önemli bir kazanımı olduğunu belirtmek gerekiyor.

Kadınları son yıllarda en çok etkileyen şiddet türleri arasında dijital şiddet de yer alıyor. Teknoloji de, erkeklerin kadınları kontrol etme araçlarından biri durumunda. Cep telefonlarında bulunan uygulamalar ya da sosyal paylaşım siteleri yoluyla kadınları denetlemek, kadından nerede olduğunu bildirmesini istemek veya sürekli takibi mümkün kılan uygulamaları kullanmaya zorlamak, çıplak görüntülerini çekip yaymakla tehdit etmek, bu yoldan kadının davranışlarını kontrol etmek, e-posta veya sosyal paylaşım sitelerindeki üyelik şifrelerini alıp buradaki bilgileri kullanmak, sosyal paylaşım sitelerinde

kadını küçük düşüren, hakaret ve nefret içeren paylaşımlarda bulunmak dijital şiddetin örnekleri arasında bulunuyor.

Ekonomik şiddet ise maddi güç ve üstünlük, bir şiddet aracı olarak kadını kontrol etmek, küçük düşürmek, cezalandırmak amacıyla kullanılıyorsa söz konusu olur. En yaygın ekonomik şiddet biçimleri arasında, kadının çalışmasına, meslek edinmesine, eğitimini bitirmesine veya işinde yükselmesine engel olmak, gelir ve birikimine el koymak, borçlandırmak (kadının adına kredi çektirmek, senet imzalatmak, şirket açtırmak ve kredi kartını kullanmak), para biriktirmesine, hesap açmasına ve yatırım yapmasına engel olmak, oldukça düşük miktar harçlıklarla günlük yaşamını sürdürmesini istemek yer alıyor.

Ayrıca, kadının kendisini güvende hissetmesini engelleyen, şiddete uğrama korkusuna ve endişeye yol açan tehditkar tutum ve davranışlar sergileniyorsa “ısrarlı takip” söz konusudur. Takip etmek, yoluna çıkmak, korkutmak, telefonla veya teknolojik araçlarla rahatsız etmek, kadının evine ya da işyerine gizlice girmek, huzursuz etmek, “rahat bırak” uyarılarına aldırmadan ısrarla peşinden gitmek en sık karşılaşılan ısrarlı takip biçimleridir.

Şiddetin amacı güç göstermek, kontrol etmek, cezalandırmak ya da öfke boşaltmaktır. Nitekim şiddetin aynı şekilde başkalarına yöneltilmemesi; kontrol edilebilir olduğunu, dahası uygulayan açısından bunun bir tercih olduğunu ortaya koyuyor. Ev içinde sistematik bir şekilde şiddet uygulayan erkekler, kadınları kontrol altında tutarak ve egemenlik ilişkilerini sürdürerek bundan ikincil kazançlar elde ediyorlar. Bu yüzden örneklerin büyük çoğunluğunda şiddet davranışından vazgeçmeleri söz konusu olmuyor. Yıllardır gündemde olan erkeklerin “rehabilitasyonu” ile ilgili projelerin en önemli zaafı, ayrılan kaynaklara karşın, katılmak isteyen “gönüllü” erkek sayısının azlığı ve uygulama sonunda istenen davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesine ilişkin bulguların yetersizliğidir.

Kadınların büyük çoğunluğunun yaşadıkları fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik, dijital şiddete rağmen, ilişkinin dışına çıkmakta çok zorlandıkları biliniyor. Bunda kişisel ve sosyal nedenler dışında, şiddet uygulayan kişinin kullandığı psikolojik mekanizmaların da önemli payı bulunuyor. Kadınların yaşadıkları şiddetin yanında kendilerini suçlu, çaresiz ve güçsüz hissetmelerine yol açan ve ilişkinin dışına çıkmasını engelleyen psikolojik mekanizmalara aşağıdaki gibi örnekler verilebilir:

- Çocukların kaçırılacağı, gösterilmeyeceği, elinden alınacağı ile ilgili tehditler, çocuklara şiddet uygulanması.
- Kendisinin, çocuklarının, yakınlarının zarar göreceği ile ilgili tehditler.
- Sosyal izolasyon; kadını yalnızlaştırmak, maddi ve manevi destek alabileceği kişiler, ailesi, arkadaşları, işyeri vb. ile arasını bozmak, bunlara ulaşımını engellemek.
- Denetlemek; nereye gittiğini, kiminle görüştüğünü, ne yaptığını, ne konuştuğunu yakından takip etmek, korkutmak, huzursuz etmek.
- Kadını küçümsemek, karar mekanizmalarına dahil etmemek, bireysel haklarını yok saymak, kendine ait bir eşyaymış gibi davranmak, toplum içinde küçük düşürmek.
- Sürekli olarak kadını suçlamak, yaşadığı şiddetin sorumlusunun kendisi olduğuna inandırmak.
- Şiddetin “balayı” aşamasını da içeren kafa karıştırıcı döngüsü: Şiddet döngüsü üç evrede gerçekleşir. Birinci evre “gerginlik evresi”dir; şiddet uygulayan erkeğin duygu durumundaki dengesizlik ve dalgalanmalar görünür olmaya başlar. İkinci evre ise “şiddet evresi”dir, erkek artık öfkesini kontrol etmez. İlişki güvenli ve tahmin edilebilir olmaktan çıkar.

Üçüncü evre ise “balayı evresi” olarak tanımlanır. Bu evre, şiddet uygulayan erkek için pişmanlık evresidir. Gerginliğin tırmanmasının ve şiddetin yaşanmasının ardından erkeğin pişmanlığını dile getirmesi, değişme sözü vermesi, kadının bu söze inanmak istemesi, hediyeler alması, geçici bir süre de olsa ilgili bir tutum sergilemesi ile kendini gösterir.

1.2 Sosyal çalışma ve gönüllülük

Bilgi ve destek almak için danışma/dayanışma merkezlerine başvuran kadınlar, öncelikle sosyal çalışmacı ya da gönüllüler tarafından karşılanıyor. 19. yüzyılda sosyal adaletin gönüllü çabalarla hayır kurumları aracılığıyla sağlanmasına yönelik bir faaliyet alanı olarak kendini gösteren “sosyal çalışma”, günümüzde sığınak ve danışma merkezlerinde yerleşmiş olan profesyonelliğe işaret ediyor. Sosyal çalışma bir disiplin haline gelse de, birçok alanda gönüllü faaliyetler hâlâ sürmekte. Türkiye’de feministlerin yürüttükleri sığınak ve dayanışma merkezi faaliyetlerinde ise “gönüllü” kavramının politik bir karşılığı var. Gönüllülük, bu merkezlerde “hizmet” vermeyi değil, erkek şiddetine karşı mücadeleyi güçlendirmeyi ve kadın dayanışmasını çoğaltmak için çaba harcamayı tanımlıyor. Türkiye’de feministlerin yürüttüğü özellikle dayanışma merkezi faaliyetlerinde gönüllü çabalar büyük önem taşımakta. Bu çabaların, feminizmin yöntemlerinin bu alanda her gün yeniden üretilmesinin, paylaşılmasının ve bu merkezlerin kadınların güçlenmesi perspektifinden beslenebilmesinin önünü açtıkları rahatlıkla söylenebilir.

1.3 Erkek şiddeti, erkeklerin toplumun her alanında gördüğümüz egemenliği ile ilişkilidir.

Kadınlar cinsiyetleri nedeniyle ev içinde ve dışında şiddete maruz kalırlar. Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini hem yansıttığına, hem de artırdığına Türkiye’nin de imzacı olduğu CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın

Önlenmesi Sözleşmesi) ve İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelerde de yer verilmektedir. Kadınlara erkek egemen toplumlarda yüklenen rollerin ve cinsiyetçi işbölümünün ve bunların şiddetle ilişkisinin farkında olmak, sığınak ve dayanışma/danışma merkezlerindeki çalışmanın niteliğini de değiştirir. “Özel olanın politik olduğu” gerçeği ile sık sık yüz yüze geliriz. Bireysel ve toplumsal olan arasında bağ kurulması, tematik bir değişim yaratabilmenin önünü açar.

1.4 Kadınlar “mağdur” oldukları için şiddete uğramazlar, şiddet nedeniyle “mağdur” olurlar.

Kadınları mağdur olarak gören yaklaşım, baştan itibaren güçlenmenin önünde engeldir. Sosyal çalışmacı ya da gönüllünün, şiddet deneyimini aktaran kadınları “kurban” ya da “mağdur” gibi görmeyip, kadınların şiddete rağmen ayakta kalmalarını sağlayan güçlerini ortaya çıkarabilmeye odaklanması gerekir. Sosyal çalışma, mağdur bir kadına yardım eli uzatmak değil, verilen desteklerle kadınların erkek şiddeti ile baş edebilmesini, kendi kararlarını uygulayabilmesini sağlamaktır. Kadınlar şiddet yaşantılarını aktarırken şiddetin nedenini sorgulamak ya da şiddetin gerekçesine takılıp kadınları yargılama hatasına düşmemek gerekir. Kuşkusuz kadınlar görüşme sırasında doğru olmayan şeyler de söyleyebilirler, ancak uygulanan şiddet her koşulda yasalara göre suçtur ve hiçbir koşulda “hak edilmiş” ya da “normalleşmiş” olarak kabul edilemez.

1.5 Eşitliğe dayalı bir ilişki kurmak

Sığınak ve danışma/dayanışma merkezlerinde yapılan çalışma, sosyal çalışmacıyı/gönüllüyü kendi önyargıları ve değerleriyle sık sık yüz yüze getirir. Kendi değerleri gibi, destek sağlanan kadının değerlerinin de farkında olmak, bunları önemsemek, eşitliğe dayalı bir ilişki kurabilmenin önkoşuludur. Böylece kadınların şiddetten uzaklaşma ve güçlenme süreci desteklenebilir ve kadınların kendi mücadelesinin öznesi

olduğunun altı çizilebilir. Eşitlikçi bir ilişki kurabilmek, kullanılan dilden, davranışlara kadar birçok ögeyi içinde barındırır. Sahiplenici, tahakküm edici, öğretici olmayan bir dil kullanmak, hiyerarşi yaratabilecek (“yavrum”, “abla” vs. gibi) hitaplardan uzak durmak, kendisi için orada bulunulduğunu ortaya koymak ve anlaşıldığını hissettirmek bunun parçasıdır.

1.6 Kendimizi koruma yolları ve sınırlar

Sosyal çalışmacı ya da gönüllü açısından şiddet deneyiminin aktarımı, şiddeti yaşamaya benzer zorluklar içerir. Şiddet bütün kadınların hayatında şu veya bu şekilde olduğu için kadınların anlatacağı hikayenin bir ucu mutlaka sosyal ya da ruhsal çalışmacıya, gönüllüye dokunacaktır. Şiddet anlatısının empati duymanın ötesinde öfkeliendiren, objektiflik durumunun kaybedildiğini hissettiren tarafları olacaktır. Sosyal çalışmacının kendi iç gözü ve farkındalığının yüksek olması, dinlenen kadına destek verilmesini kolaylaştırır. Kuşkusuz bu desteği verebilmek, ayrıca sosyal çalışmacı ve gönüllülerin genel bilgilerin ötesinde şiddetin farklı dinamiklerini bilmesini, bu dinamikler konusunda deneyim kazanmış olmasını da gerektirir.

Bu alanda çalışan diğer sosyal ve ruhsal çalışmacılarla, gönüllülerle yazılı veya sözlü iletişimde olmak, düzenli olarak deneyimleri paylaşacak araçları kullanmak kendini korumak için önemli adımlardan biridir. Sosyal çalışmacı ya da gönüllü için zaman zaman devraldığı sıcak şiddet deneyimlerinin kendi yaşantısı üzerindeki etkisinin farkına varmak, kendi güçlenmesi için gerektiğinde sınır koyabilmek çok önemlidir. Bunun yapılamadığının hissedildiği noktalarda danışmanlık veya süpervizyon almaya özen gösterilmelidir.

Özellikle kadın ve çocuklarla çalışma yapan gönüllü ve sosyal çalışmacılar, mümkün olduğunca düzenli süpervizyon alarak (travmanın bulaşıcılığı, duygusal zorluklar, yüz yüze ve te-

lefonla görüşmelerdeki zorluklar göz önünde bulundurulmalı) dayanışma ve güçlenme ağlarını oluşturmalarıdır.

1.7 Kadınların kararlarına saygı göstermek

Kadınların deneyimlerine değer verilmesi onların kararlarına saygı göstermeyi beraberinde getirir. Erkek şiddetini yaşamış olmalarına karşın ayakta kalmaları, kurumlara başvurarak alacakları desteklerle bu şiddeti sonlandırmak istemeleri, kadınların güçlerinin göstergesidir. Sosyal çalışmacı ya da gönüllü bu potansiyele işaret ederek kadınların kendi güçlerini fark etmelerini kolaylaştırır.

Sosyal çalışmacı/gönüllünün sorumluluğu kadınlara ideal olanı göstermek veya kendi hayatları hakkında onlara tavsiye vermek değildir. Kadınları bir birey olarak görmek, kararlarına saygı duymayı, onların kendileri ve varsa çocukları için çizdikleri yol haritasını fark etmeyi içerir. Sosyal çalışmacı/gönüllünün rolü kadınların şiddetin etkileri nedeniyle uzun vadeli karar almalarının önünde engel yaratan unsurları gözden geçirip gerekli destek ve bilgileri sağlamaktır. Kadınların kararlarını verirken ihtiyaç duyabilecekleri bilgiye erişmesi, şiddetin sosyal ve ruhsal etkilerinin azaltılması için desteklenmeleri ve kadınlar ve varsa çocukları için olası tüm seçeneklerini gözden geçirebilmeleri için fiziksel veya ruhsal olarak güvenli bir alan oluşturulabilmesi sosyal çalışmanın en önemli unsurlarıdır.

1.8 Bilgiye erişimi sağlamak

Kadınlar güçlenmelerinde önemli rolü olan hakları ile ilgili bilgilere ulaşmakta güçlük yaşarlar. Bilgiye erişimin güçlüğü bu hakların kullanımı önünde de bir engel oluşturur. Bu bakımdan sosyal çalışmacı ve gönüllülerin, kadınların ihtiyaç duydukları bilgiye hangi kanallarla ulaşabilecekleri konusunda bilgi paylaşımı yapması büyük önem taşır. Kadınların ihtiyaç duyabilecekleri bilgiler yasal haklarından, çocuklarının

eğitimle ilgili sorunlarına kadar geniş bir yelpazeyi kapsar. Kadınların ihtiyaçlarının anlaşılması ve verilmesi gereken bilgilerin bu doğrultuda önceliklendirilmesi, uzun vadede ihtiyaç duyabileceği tüm bilgilerin bir anda yığılmaması da önemlidir.

Mor Çatı deneyimi, kadınların ihtiyaç duydukları bilgiye ve gerekli desteklere yeterince ulaşabildiklerinde şiddetsiz yeni yaşam seçenekleri oluşturabildiklerini göstermektedir. Bu çabayı, “öncelikle aileyi ayakta tutmak zorunda oldukları” görüşüne dayalı yoğun egemen söyleme karşı harcamaktadırlar. Geleneksel aile yapısının, cinsiyetçi işbölümü aracılığıyla erkek şiddetini nasıl beslediği, sosyal çalışmacı ve gönüllünün dinlediği her kadının öyküsünde tekrar tekrar açığa çıkabilir. Bu bakımdan kadına yönelik şiddetle mücadelede kadınları birey olarak güçlendirmek, kadınların yaşamı ile ilgili kararlarını kendisinin verebilmesini, hakları ve seçenekleri ile ilgili gerekli bilgileri edinmesini sağlamak, “aile birliği” adına şiddetin yaşandığı ve yaşamının risk altında olduğu aile ortamına geri dönmesini teşvik edecek tutumlardan kaçınmak, esas olmalıdır.

1.9 Etnik köken, din, cinsel yönelim vb. ayrımcılıklardan uzak durmak

Ayrımcılık bir kişi ya da gruba yaş, ırk, renk, milliyet, etnik köken, maddi durum, siyasal görüş, dini inanç, kültürel özellik, cinsiyet, cinsiyet kimliği, hamilelik, medeni durum, cinsel yönelim, engellilik veya bazı kişisel özellikleri nedeniyle, başka kişi ya da gruplardan farklı davranılması, hak ve özgürlüklere ulaşmalarının engellenmesidir. Kadınlar cinsiyetleri nedeniyle toplumda doğrudan ya da dolaylı şekilde ayrımcılığa uğrarlar. Ayrıca dil, inanış, etnik köken, cinsel kimlik, cinsel yönelim, engellilik, ruh hastalığı, bulaşıcı hastalık gibi toplumsal yaşamdaki diğer özellikleri nedeniyle başka ayrımcılık içeren tutum ve davranışlara maruz kalabilirler. Mevcut toplumsal yapı içerisinde üretilen ve öğrendiğimiz iletişim biçimleri ayrımcı tu-

tumlar içerebilir. Bunları görmezden gelerek, kadınları erkek şiddetine karşı desteklemeye çalışmak yetersiz olabilir. Sığınak ve dayanışma merkezlerinde ayrımcılığın engellenebilmesi, hem sosyal çalışmacı ve gönüllülerin kendi tutum ve davranışları ile ilgili farkındalıklarının yükselebilmesine, hem de kurumsal düzeyde kimi önlemlerin alınabilmesine bağlıdır.

Sığınak ve dayanışma merkezlerinin kadınlar için erişilebilir olması; aynı zamanda bu merkezlerin kadınların ayrımcılığa uğramadan desteklenecekleri donanımına sahip olmaları anlamına gelir. Ayrımcı tutum ve davranışlardan kaçınmak için kimi zaman pozitif önlemler almak gerekir. Dayanışma merkezi ve sığınaklarda engellilere uygun fiziksel koşullar yaratmak, ihtiyaç analizlerinde her kadının özel ihtiyaçlarını dikkate almak bunlar arasındadır. Sosyal çalışmacı ve gönüllüler, çoklu ayrımcılığı görmezden geldiklerinde bunun normalleşmesine de yol açmış olurlardır. En azından, kadınlarla ilgili hazırlanacak sosyal inceleme raporlarında çoklu ayrımcılığa karşı önlemlere dikkat çekmek önem taşımaktadır.

1.10 Bilgilerin gizliliği

Kadınların bizimle paylaşmış olduğu bilgilerin gizliliği esastır. Bu bilgilerin, birçok kadının yaşamında değişim yaratmak üzere bazı akademik çalışmalarda ya da haberler için kullanılması bile, mutlaka kadınların onayı ile gerçekleşmelidir. Danışma merkezlerinden ya da sığınaklardan destek alan kadınların bilgilerinin merkezi bir sisteme aktarılması, kadınların farklı kurumlarda benzer bilgileri tekrar tekrar vermek zorunda kalmaması gibi bir kolaylık getirir. Ancak bu verilerin güvenliği önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Bu nedenle verilerin olabildiğince anonim olarak tutulması muhtemel gizlilik ve güvenlik sorunlarını en aza indirecek yöntem olarak görülmektedir.

BÖLÜM II

**KADINLARIN GÜÇLENMESİNİN
ARAÇLARI OLARAK KADIN DAYANIŞMA
MERKEZLERİ VE SİĞİNAKLAR**

2.1 Neden kadın dayanışma merkezleri?

Kadınların yaşadığı şiddeti paylaşıp, yargılanmadan dinlenip destek alabilecekleri dayanışma/danışma merkezlerine ihtiyaçları vardır. Türkiye’de bu ihtiyaç Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), aile ve dini rehberlik büroları ve aile danışma merkezleri aracılığıyla karşılanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu kurumlar devletin kadınlar üzerindeki politikalarından hareketle kadını değil, aileyi merkeze alan bir yaklaşımla destek sağlamaktadır. Kadınların şiddet gördükleri aileyi korumayı önlemek, kadınların şiddetten uzak yeni yaşam alternatifleri oluşturmalarını zorlaştırır. Az sayıda da olsa kadın örgütlenmeleri ve bazı belediyelere bağlı birimler, kadınlara şiddet gördükleri ailenin dışında bağımsız bireyler olarak değer ve destek veren dayanışma merkezi faaliyeti yürütmektedir.

Danışma merkezleri, kadınlara sığınakta kalmadan da bilgi edinme, hukuki, sosyal ve psikolojik destek sağlar. Sığınak sayısının çok yetersiz olduğu Türkiye’de, danışma merkezlerinin önemi daha da artmaktadır. Şiddetten uzaklaşmaya karar veren kadınların haklarıyla ilgili bilgi alabilmeleri, ihtiyaç duydukları yargılama içermeyen sosyal desteğe ulaşabilmeleri şiddetten uzaklaşabilmelerinin ilk adımıdır. Kadınların farklı kurumlardan aldıkları destekler de, danışma merkezi bünyesinde bulunan sosyal çalışmacılar tarafından koordine edilir.

1998 yılından beri kadın hareketinin girişimleriyle düzenlenen Sığınaklar ve Da(ya)nışma Merkezleri Kurultaylarında, gerek belediyeler ve sosyal hizmet kurumları, gerekse kadın örgütlenmeleri tarafından açılan ya da açılması planlanan danışma/dayanışma merkezlerinin önemi vurgulanmaktadır.

2.2 Sığınaklar ve sığınaklarda kadınların ortak güçlenmesi neden önemli?

Sığınaklar kadınların güçlenmesi ve şiddetten uzak yaşamlar kurabilmeleri açısından çok önemli bir yere sahiptir.

Dünyanın her yerinde sığınaklar, erkek şiddetine karşı mücadelenin simgesi durumundadır. Türkiye’de “sığınak” ismi yerine konulmaya çalışılan “konukevi”, “barınma yeri” terimleri, aslında bu mücadelenin ve bu mekanların kadına yönelik şiddetle mücadele ile ilişkisinin, işlevinin göz ardı edilmesi tehlikesine işaret etmektedir.

Türkiye’de 2014 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın desteğiyle Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün gerçekleştirdiği “2014 Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” her 10 kadından 4’ünün evde kocasının ya da sevgilisinin fiziksel şiddetine maruz kaldığını ortaya koymuştur. Uluslararası sözleşmeler ve yasalar, erkek şiddeti karşısında kadınlara çocukları ile birlikte bir sığınakta kalma, bu süreçte destek alma hakkı tanımaktadır. Sığınakların amacı, kadınların burada kaldıkları süre içinde sadece temel ihtiyaçlarının karşılanması değil, varsa çocuğu/çocukları ile birlikte şiddetten uzakta yeni bir yaşama hazırlanabilmeleri, bunun için kendi güçlerini tekrar fark edebilmeleri ve yaşamlarının kontrolünü ellerine alabilmeleridir.

Şiddet ortamı zaten kadınların yalıtılmış şekilde, birçok şeyi kontrol edemeden, kararların çoğu kez başkaları tarafından alındığı bir yaşam sürdürmelerine neden olur. Sığınakta da gizliliğin gerektirdiği sınırlar dışında yalıtılmış bir yaşam sürdürmeleri şiddet sarmalının dışına çıkabilmelerini zorlaştırır. Korunmaya muhtaç ve çaresiz olduklarını ima eder ve onların şiddet ortamına dönmelerine neden olabilir.

Sığınaklarla ilgili kuşkusuz farklı modeller bulunmaktadır. Ancak Avrupa’da sığınakların genel olarak kadın örgütlenmeleri tarafından yürütülmeleri sığınak çalışanlarının kendilerini kurtulmuş kadınlar olarak görmediği, danışanlarla çalışanlar arasında hiyerarşik olmayan ilişkilerin kurulduğu, böylece kalan kadınların kendi güçlerini fark etmelerine, özgürleşebilmelerine olanak tanıyan bir modelin avantajlarını ortaya koy-

muştur. Çalışanlarla sığınakta kalan kadınlar arasında yatay bir ilişki öngören model, kuşkusuz her gün çaba harcanması gereken bir konudur ve bu ilişkiyi kurmak çalışanların sorumluluğudur.

2.3 Sığınak ve dayanışma/danışma merkezlerinin yapısı

Birçok danışma merkezi ve sığınakta, yatay ilişkiler yerine, çalışanlar arasında katı hiyerarşilerin bulunduğu bir yapılanma mevcuttur. Aynı şekilde, kadına yönelik şiddetle mücadelenin gerektirdiği dayanışma ilişkisi de göz önüne alınmaz. Şiddet yaşantısından gelen kadınlarla çalışanlar arasında gözle görülür hiyerarşiler oluşturulur. Oysa bu hiyerarşinin kendisi de şiddeti yeniden üretebilir, dahası tıpkı şiddet yaşantılarında olduğu gibi, kadınlar için yeni yaptırımlar getirerek, güçlenmelerini engelleyebilir. Bu bakımdan sığınaklarda müdürlük vb. ilişkilere dayalı hiyerarşik örgütlenmelerden çok, yatay ve çalışanlar arasında işbirliğine dayalı örgütlenmelerin benimsenmesi esastır. Kadınların yaşadıkları şiddet deneyimini gönüllü ve sosyal çalışmacılara aktardıkları mekândan, gönüllü ya da sosyal çalışmacının bu deneyimi dinlerken sergilediği vücut diline kadar her şey, paylaşım sürecinin, yani kadının güçlenme sürecinin bir parçasıdır. Mor Çatı'da da sıcak şiddet yaşantısından gelen kadın ile destekleyen kadın arasında dayanışma kurulurken, erkek şiddetine karşı mücadele etmekten gelen bir ortaklığın olduğu göz önüne alınır. Kadının şiddetten uzaklaşabilmesi, kendi tercihleri, kendi yöntemleri ve güçlü yanlarının ortaya çıkarılabilmesi ile mümkündür. Kadın dayanışması her iki kadının da öznesi oldukları anti-hiyerarşik bir süreçtir.

BÖLÜM III

DANIŞMA/DAYANIŞMA MERKEZLERİNDE SOSYAL ÇALIŞMACI YA DA GÖNÜLLÜ OLMAK

3.1 Danışmak, Destek Almak İsteyen Kadınlarla Karşılaşma

Kadınların şiddetten uzaklaşmak için başvurdukları dayanışma merkezleri ve sığınaklarda doğrudan destek alması önemlidir. Güvenlik riski veya iletişim imkanlarının olmadığı durumlar haricinde iletişimin kadının kendisi ve sosyal çalışmacı/gönüllü arasında ve kadın destek almayı sürdürmeyi istediği sürece devam etmesi gerekir.

Yaşadığı erkek şiddeti nedeniyle danışmak isteyen kadınlarla karşılaşma, yüz yüze olabileceği gibi telefon, posta ya da e-posta yoluyla da olabilmektedir. Yüz yüze görüşmelerde, bulduğumuz mekânın nitelikleri önem kazanır. Şiddete karşı mücadele ettiğimiz mekânlardaki unsurlar, aynı zamanda her türlü ayrımcılıkla mücadele ettiğimizin göstergeleridir. Mekânların kadınların, engelli, yaşlı, hamile olmaları, Türkçe dışında bir dil konuşmaları vb. gibi durumlarda da erişime açık olması ayrımcılığı yeniden üretmememiz açısından önemlidir. Mekanların fiziksel durumları bu gibi ihtiyaç farklılıkları açısından gözden geçirilmelidir.

Kadınlarla yapılacak görüşmeler sosyal çalışmacı ya da gönüllünün yalnız olabileceği, masa ya da banko ardından konuşmayacağı, kalabalık bir yerde bulunuluyorsa ses yalıtımının olduğu, sade bir görüşme odasında olmalıdır. Kadınların çoğu, danışma merkezi ya da sığınağa çocukları ile birlikte gelmektedir. Çocukların yaşlarına ve gelişimlerine uygun, güvenli materyallerin bulunduğu bir odada beklemeleri, bu mümkün değilse, var olan ortak bekleme odasında çocukların ihtiyaçlarını gözetken bir alanın bulunması gereklidir. Mekâna gelen kadının saygın bir birey olduğu akıld tutularak karşılanması buluşmanın ilk adımudur. Kadının özgüvenini yeniden kazanması, saygı gördüğünü her aşamada hissetmesiyle mümkündür.

Kadınlarla ilgili bilgilerin kayıt altına alınması ve kadınların onayının alınması

Kadının yaşadığı sorunun kendi tanımladığı biçimde kayıt altına alınabilmesi birçok bakımdan önem taşır. Bu verilerin gizlilik koşulu ihlal edilmeksizin değerlendirilmesi erkek şiddetiyle mücadeleyi güçlendirir. Nitekim uluslararası sözleşmelerde de şiddet görmekte olan kadınlarla ilgili istatistikî bilgilerin önemine dikkat çekilmekte, bu bilgilerin öncelikle devlet kurumları tarafından doğru olarak toplanması yükümlülüğüne işaret edilmektedir.

Bilgiler kayıt altına alınmadan evvel gerekli bilgilendirme yapıp kadınların açık onayının alınması elzemdir.

Kadınlarla ilgili bilgilerin kayıt altına alınması neden gerekli?

- Kadını anlayabilmek, tanıyabilmek, kurulacak dayanışmanın kadının ihtiyaçları doğrultusunda kurulup sürdürülmesini sağlamak için,
- Kadın daha sonra geldiğinde bilgilerine çabuk ulaşmayı sağlayacağından tekrar tekrar anlatmasının yaratabileceği sıkıntıları azaltmak için,
- Kadının olası hukukî süreçlerinde tanıklık edilmesini, farklı kurumlardan destek alırken ihtiyaç duyacağı sosyal inceleme raporlarını hazırlayabilmeyi olanaklı kılmak için,
- Şiddeti, şiddetin uygulandığı ve şiddeti besleyen mekanizmaları görünür kılmak, analiz etmek ve şiddetle mücadeleyi güçlendirmek için.

Tanıma ve anlama

Şiddet yaşantısı kadınlar üzerinde kısa ve uzun vadeli olarak psikolojik, fiziksel ve toplumsal etkiler yaratır. Kadınların ortaya koydukları ihtiyaçları dinlerken şiddetin etkilerini de izlemek ve anlamak önemlidir.

Şiddetin psikolojik sonuçları

Kronik depresyon: Korku, suçluluk, utanç, güçsüzlük ve çaresizlik duyguları, çok düşük özgüven ve başkasına güvensizlik.

Kronik endişe: Çok yoğun olarak yaşanabilen sürekli tetikte olma, endişeli ve gergin olma, kolay irkilme hali, kötü bir şeyler olacakmış duygusunu taşıma.

Travma Sonrası Stres: Şiddet olayının, elde olmadan tekrar tekrar anımsanması, olayla ilgili rüyalar görmek; travmaya eşlik etmiş olan uyaranlardan sürekli kaçınma, insanlardan uzaklaşma ya da insanlara yabancılaştığı duyguları, bir geleceği kalmadığı duygusunu taşıma; uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük, aşırı uyarılmışlık tepkileri (aşırı irkilme, öfke patlamaları gibi) gösterme.

Bunların yanı sıra uyaranlara aşırı duygusal reaksiyonlar verme, genelleşmiş duygusal uyuşma, panik ataklar, takıntılar, fobiler, tekrar eden kendine zarar verme davranışları (kesme, jiletle doğrama, yaraları koparma vb.), intihar düşünceleri ve teşebbüsleri, alkol ve madde bağımlılığı, yeme bozuklukları, cinsel bozukluklar, uyku bozuklukları şiddetin psikolojik sonuçları arasındadır. Psikolojik sonuçları değerlendirirken, birçok kadın için şiddetin ilk travma olmadığı, geçmişten de gelen çoğul travmaların söz konusu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Şiddetin fiziksel sonuçları

Yaralanmalar, kalıcı sakatlıklar, ölüm, yaşla artan kronik ağrılar ve sağlık sorunları, düzenli olarak doktora gidilmesinin ve sağlığı için gerekenlerin yapılmasının engellenmesi, düzenli beslenememe, sağlık sorunlarının ihmal edilmesi, ruhsal sıkıntıların bedene yansması, tiroit, mide, sırt, baş ağrıları, bayılma atakları, geçici felçler, kürtaj, artan düşük ve ölü doğum oranları, düşük ağırlıklı bebeklere sahip olmak şiddetin fiziksel etkileri arasındadır.

Şiddetin toplumsal sonuçları

Toplumsal izolasyon, erken evlilik, erken annelik, anne ve bebek kaybı, ciddi oranda okul ve iş devamsızlıkları, okul ve iş kayıpları, ekonomik zarar (iş göremez durumda olmak), şiddetin bir sonucu olarak yoksullaşma, bozulan aile ilişkileri, çocukların fiziksel, duygusal ve toplumsal ihtiyaçlarına yeterli düzeyde cevap verememek şiddetin toplumsal etkileri arasındadır.

3.2 İhtiyaç Analizi ve Değerlendirme

İhtiyaç analizi, kadınların dile getirdiği ya da görüşme sırasında ortaya çıkan ihtiyaçlarını, taleplerini ve isteklerini kapsar. Değerlendirme ve ihtiyaç analizini yapmak ise etkin bir dinleme ile gerçekleştirilebilir. Etkin dinleme, katılımı gerektiren bir iletişim tekniğidir. Dinleyen kişinin duyduklarını anlamasını, değerlendirmesini ve yorumlamasını sağlar. Kadının kendisini ifade etmesi için gerekli güven ortamının inşa edilmesini, güç ilişkilerinden kaynaklanan engellerin en aza indirilmesini gerektirir.

Etkin dinlemenin yolları şunlardır:

Açıklama: Sosyal çalışmacı ya da gönüllünün karşısındaki söylediğinden ne anladığını kendi sözcükleriyle ifade etmesidir. Açıklama için şu sözler kullanılabilir: “Şunu söyle-

diğini duyuyorum...”, “Başka bir deyişle...”, “Yani temel olarak şunları hissettin...” gibi. Bu, anlatıcıya görüldüğünü, duyulduğunu, dokunulduğunu hissettirir.

Açıklık getirme: Resmin bütününe görene kadar sorular sormak anlamına gelir. Konu ile ilgili ne kadar çok bilgi ediniirse, karşıdaki kişi o kadar iyi anlaşılabilir. Bu aynı zamanda sosyal çalışmacı ya da gönüllünün odaklanmasını sağlar ve karşıdaki kişiye şu mesajı verir: “Seni tanımak ve anlamak için çaba göstermeye istekliyim.”

Geribildirim: Söylenenlerin anlaşıldığının belirtilip, konuya açıklık getirilmesidir. Bu noktada konuyla ilgili ne hissedildiği ve ne düşünüldüğü karşıdakini yargılamadan iletilebilir. Geribildirim, dinlenen kadının kurmuş olduğu iletişimin etkisini anlamasını sağlar. Geribildirim anında, dürüst ve destekleyici olması önemlidir.

Yargılamadan dinlemenin yanında, kadından yana olmak, kadını değil şiddeti ve bunun kadının ve varsa çocuğunun üzerindeki etkilerini sorgulamak, dinlerken kadının iradesini ve gücünü görmek, tavsiye vermemek ve temel iletişim becerilerini kullanmak çok önemlidir. Kadınlar şiddet ortamında ilişkiden çıkmanın değil, hayatta kalmanın stratejisini oluştururlar. Hayatta kalma mücadelesi verirken birçok savunma mekanizması geliştirirler. Bunları görüp, zaten sahip oldukları gücü fark etmeleri için onlara destek olduğunda, şiddetten uzaklaşacak gücü de kendilerinde bulabilirler. Kadınların neyi yapamadığına değil, neyi yapabildiğine odaklanmak, yapamadıklarına ilişkin kendi istekleri doğrultusundaki desteklere işaret etmek, güçlenme için gerekli bir adımdır.

Şiddeti dile getirmek

Görüşme sırasında kadının yaşadığı şiddeti ve şiddetin etkilerini kavramak özellikle önemlidir. Bazı durumlarda yaşa-

nan şiddet zaten kadın tarafından açıkça tespit edilmiştir. Bazı durumlarda ise, toplumsal ya da şiddetin yarattığı ruhsal nedenlerle, kadınların bu yaşantıyı şiddet olarak tanımlamadıkları, şiddeti normalleştirdikleri durumlar olabilir. Kadınların yakın ilişkilerde yaşadıkları erkek şiddetinin bütün biçimlerini tanımlayabilmeleri kolay değildir. Dahası, erkeklerin toplumda iktidar sahibi olmaları, çoğu kez bu şiddetin başkaları tarafından da meşru görülmesi anlamına gelir. Bu bakımdan şiddetin görünmez hale gelmesi ve normalleştirilmesi şiddet döngüsünün dışına çıkabilmeyi de güçleştirir. Kadınlar genellikle birden fazla şiddet türüne maruz kaldıkları halde, biri saptandığında diğerlerinin izi sürülmez. Oysa maruz kalınan şiddet biçimlerini doğru tespit etmek ve tanımlamak, şiddete ilişkin farkındalığı yükseltecek, faille aradaki sınırları belirginleştirecektir. Çoğu kadın yaşadığı şiddet nedeniyle kendisini suçlar. Bu bakımdan ilk atılması gereken adım, şiddetin hiçbir şekilde haklı bir gerekçesinin olmayacağını paylaşılmasıdır. İhtiyaç analizi ve değerlendirme yapılırken mutlaka konuşulması gereken konuların başında daha önce şiddeti sonlandırmak için kişisel ve yasal hangi önlemlerin (karakol başvurusu, 6284 sayılı yasa kapsamında koruma önlemi, darp raporu vb.) alındığı ve bunlarla ilgili karşılaştığı engellerin tespiti gelir.

Her kadın “biricik”tir.

Görüşmede, sosyal çalışmacı ya da gönüllü, öncelikle kadının çizdiği çerçeveyi anlamaya odaklanır. Bunun için kadının öyküsünü paylaşabileceği rahat bir ortamın oluşturulmasının yanı sıra, uygun soruların sorulması gerekir. Kadının yargılabileceğini düşündüğü alanlarla (inanış, ahlak, cinsel yaşam, beraberliğine dair tercihler, çocuklarıyla ilgili kararlar vb.) ilgili yaşadıklarını dile getirmesi güç olacaktır. Kendisini ve yaşadıklarını dile getirebilmesine olanak sağlamak için, farklı tercihleri yadırgamayan, yargılamayan ve bunları kadının iradesine bırakan bir dil benimsenmelidir. Sosyal çalışmacı veya

gönüllünün dili kullanım biçimi eşitsizliği, hiyerarşiyi ve ayrımcılığı yeniden üretmemelidir.

Her kadın kendi öznel deneyiminden yola çıkarak kurtuluş planını kurgular. Bu kurtuluş planı kadını etkin dinleyerek anlaşılabilir. Sosyal çalışmacı ya da gönüllü kadınların kendi hayatlarıyla ilgili kararları almaları için güçlenmelerinde rol oynayabilir, ancak hiçbir zaman -kadınlar bunu talep etseler dahi - onlar adına karar alamaz. İhtiyaçlar sosyal çalışmacının/gönüllünün değil, destek almak isteyen kadının ihtiyaçlarıdır. İhtiyaçlara ilişkin genellemeler, kimi zaman kadınların biricik olduğunun görülmesini engelleyebilir. İhtiyaçlar arasında hiyerarşi konulamaz. Bununla birlikte planlama yapılırken ihtiyaçlarının önceliklendirilmesi konusunda kadınlara destek verilebilir.

Sosyal hizmet kurumlarında görev yapan sosyal çalışmacıların, çok yönlü bir şekilde, ihtiyaçlarla kaynağı buluşturmak, kaynak yok ise sağlanması yönünde çalışmalar yapmak, rapor düzenlemek gibi sorumlulukları vardır. Sosyal çalışmacının, yürüttüğü çalışmaların ve sorumluluğunun esas olarak kendisine başvuran birey için olduğu ve bu nedenle, devlet kurumlarını bireyin ihtiyaçlarını görmeye, gerekli kaynakları yaratmaya yönlendirmesi gerektiği unutulmamalıdır.

3.3 Planlama

Kadınlar şiddet ortamı içindeyken sadece hayatta kalmaya çalışırlar. Acil ve kısa dönemli planlara öncelik verirler. Bu durumda nasıl bir yaşam istediklerine dair uzun soluklu bir karar vermek mümkün olmayabilir. Bu tür kararları şiddetten uzak olacağı bir ortamda, enine boyuna düşünerek alabilmeye ihtiyaç duyarlar.

Şiddetten uzaklaşmak, kadının evinden ayrılmaksızın da yapabileceği bir şeydir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için,

yasaların öngördüğü mekanizmaların acil olarak devreye girmesi gerekir. Şiddetle mücadele ile yükümlü kurumların, etkin ve acil önlem almaları ve vermeleri gereken destekleri zamanında ve eksiksiz olarak temin etmeleri sonucunda, kadınlar şiddet uygulayanı oturdukları evden uzaklaştırabilirler ya da can güvenliklerini ve gerekli diğer koşulları sağlayarak şiddetten uzakta yeni bir hayat kurabilirler.

Temel bilgilerin kadınlarla paylaşımı

Eğer bir sıcak şiddet durumu varsa ve henüz hiçbir mekanizmaya başvurmadıysa kadınlarla 6284 sayılı yasadan nasıl yararlanabileceği, sığınakta kalarak ya da danışma merkezleri aracılığıyla alabileceği hukuki, psikolojik desteklerle ilgili temel bilgilerin ihtiyaçları gözetilerek paylaşılması gerekir. Kadınların şiddetten uzaklaşmak için yapacakları plana dair mevcut seçeneklerini olabildiğince geniş olarak görebilmesi adına bu paylaşım gereklidir.

Kaynaklara erişimi sağlamak

Şiddetle mücadelede en önemli kaynak kadının kendisidir. Bu kadının sahip olduğu her türlü beceri, deneyim, bilgi birikimi ve kendi potansiyeline işaret eder. Bunun dışında kendi sosyal ağı içerisinde ulaşabildiği ve ulaşabileceği kaynakları ortaya çıkarmak, kadına yönelik şiddetle mücadele yasaları çerçevesinde görevli devlet kurumlarına işaret etmek, sosyal çalışmacı ve gönüllünün vereceği desteklerdendir.

Mor Çatı deneyimi, kadına yönelik şiddetle mücadelede yükümlülüğü bulunan kurumlara ve görevlilere, kadınların sık sık haklarının farkında olduklarını ve bunların hayata geçmesini beklediklerini hatırlatmak zorunda kaldıklarına, bu yolla kurumların harekete geçmesini sağladıklarına işaret etmektedir.

Kaynakları tespit ederken, somut koşullardan doğan ihti-

yaçlar dikkate alınır. Süreç içinde yeni ihtiyaçlar ortaya çıkabilir. Bu ihtiyaçların nasıl karşılanabileceği değerlendirilirken, sosyal çalışmacı ya da gönüllünü kendisinin ve bulunduğu kurumun sınırlarıyla yüz yüze gelinebilir. Ancak unutulmamalıdır ki, kadınlar şiddetle mücadele ederken birçok sınırı zorlar ve yeni kaynaklar yaratırlar. Bu deneyimlerin paylaşımı bile karşılıklı güçlenmenin önünü açar. Sosyal çalışmacı ve gönüllü aslında kadının yararlandığı kaynaklardan biridir ve onu önyargısız dinlemek, deneyim ve bilgi paylaşmak, karşılıklı bir güçlenme sürecidir.

Halihazırda Türkiye’de şiddete maruz kalan kadınların doğrudan destek alabileceği ve bu konuda destek vermeye yükümlü sosyal hizmet kurumları şunlardır:

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sığınakları
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İlk Kabul Birimleri
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal ve Ekonomik Destek Birimi
- Valilik / Kaymakamlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
- Belediyelere Bağlı Sosyal Hizmet Birimleri

Risk analizi ve bireysel güvenlik planı

İhtiyaç analizi yapılarak sığınağa gitmeye karar verilmiş ya da sığınak dışındaki alternatiflerden biri seçilmişse, bununla ilgili risklerin analiz edilmesi gerekir. Risk analizi yaparken her

kadının içinde bulunduğu koşullar ve yaşanan şiddetin kendine özgü yapısı göz önüne alınır. Kadının deneyiminden yola çıkılarak şiddet uygulayanın kapasitesi ve yapabileceklerinin sınırları belirlenir. Failin kollukla yakın ilişkisi var mı, silahı var mı, kadının destek alabileceği yerleri biliyor mu gibi soruların yanıtları aranır. Can güvenliği tehdidi olup olmadığına dair en önemli veri, kadının deneyiminden gelen sezgisidir.

Aşağıdaki koşullar göz önüne alınarak bireysel güvenlik planı oluşturulur:

- Kadın 6284 sayılı yasadan faydalanıyor mu? Yasanın etkin bir şekilde uygulanması (şiddet uygulayanın evden uzaklaştırılması, silahına el konulması vb.) söz konusu mu?
- 6284 sayılı karar çocuklar için de alınmalı mı/alınmış mı?
- Acil durumda kadın arayabileceği kurumları biliyor mu? (155 Polis İmdat, Alo 183, Acil Yardım Hattı 0212 656 96 96 vb.)
- Kendi çevresinden destek alabileceği yakınlarını, acil durumda arayabileceği ve kolluğa haber verebilecek kişileri belirlemiş mi?
- Dijital ortamlara yönelik önlem almış mı? (Sosyal medya kullanıcısı ise bununla ilgili önlemler, telefonda konum bildiren uygulamaların engellenmesi vb.)
- Sığınakta veya başka bir yerde kaldığı süre içinde görüşeceği yakınlarının takip edilmesi, şiddet uygulayanın bu yolla kadına ulaşması ihtimali var mı? Onları tehdit unsuru haline getirebilir mi? Kadın eğer şiddet uygulayanla görüşüyorsa kaldığı yere dönerken takip edilmemesi için ne yapabilir?

- Hastane gibi resmi işlem gerektiren ve eşi olması (yahut kolluk kuvvetleriyle / gerekli devlet memurlarıyla yakın ilişkileri) nedeniyle, şiddet uygulayanın kadının yerine dair bilgi edinebileceği durumlarda, işlemlerin gizli kayıt altında alınması sağlanmış mı?

Çocuklar kadının şiddet gördüğü ortamda yaşamaya devam ediyorsa / edecekse;

- Doğrudan şiddete maruz kalıyor mu?
- Bedensel ve ruhsal olarak istismar/ihmal edilme riski var mı?
- Babanın çocuğu kaçırmaması, kadının eve dönmesi için çocukları tehdit aracı olarak kullanması gibi yöntemlere karşı çözüm üretilebilir mi?

Tüm bu analizler yapılırken ve ihtiyaçlar belirlenirken, kadının deneyiminin yanı sıra dinleyenin gördüğü risklere de işaret etmek gerekir.

Kriz durumu ve krizle baş etmek

Şiddetle mücadele alanında çalışırken sıklıkla kriz durumları ile karşılaşılabilir. Kadınların şiddet ortamında geliştirdikleri zorluklarla baş edebilme becerilerini aşan bir gerilim veya şiddetin kaygı düzeyini artıracak boyutlarda gerçekleşmesi sosyal çalışmacı ya da gönüllüye kriz olarak yansıyabilir. Şiddet dozunun artması ve yaşamsal riskin oluşması (hem kadın hem çocuklar için) bu krizi oluşturan unsurlar olabilir. Burada bakılması gereken ilk şey, yaşanan olayın daha önce deneyimlenmemiş yeni bir durum olup olmadığı ve sürekli yaşanan şiddete karşı geliştirilen dirençte bir kırılmanın bulunup bulunmadığıdır.

Sosyal çalışmacı ya da gönüllü kadına yönelik şiddete karşı yeterli bilgi ve donanıma sahip değilse, kadınların getirdiği bütün şiddet anlatımlarını “kriz” olarak algılayabilir. Yaşananı kadına rağmen kriz olarak tanımlayıp, kendisini “kurtarıcı” pozisyonunda bulabilir. Böyle durumlarda öncelikle krizin kendi krizi olmadığını hatırlaması, soğukkanlı bir şekilde etkin dinleme gerçekleştirmesi ve kendisinden beklenen desteği verebilmesi gerekir. Bunun sonucunda, kadın yeniden baş edebilme gücüne kavuşabilir ve deneyimlerini bu problemi çözmek için kullanabilir. Kadının yaşamakta olduğu sorunu sosyal çalışmacının/gönüllünün çözmesi değil, kendisinin çözebilmesi için, kadının gücünün görülmesi ve buna işaret edilmesi gerekir.

Krizi yansıtan kadınla ilk kez karşılaşılıyor veya konuşuluyorsa, kriz duygusu bastırıldıktan ya da krize neden olayın çözümüne destek verildikten sonra, derinlemesine görüşme mutlaka gerçekleştirilmelidir.

Kadınlar, yakın bir zamanda gerçekleşmediyse bile, tecavüze maruz kalma durumunu bir kriz olarak yaşayabilmekte ve paylaşmakta güçlük çekebilmektedir. Tecavüzdten sonra toparlanmak inişli çıkışlı bir süreçtir. Aylar, hatta yıllar sürebilir. Duygu ve düşünceler, özellikle olayı hatırlatan tetikleyiciler karşısında aniden ve yoğun şekilde değişebilir. Hem tecavüzün kadının canına kast eden, bedensel bütünlüğünü ihlal eden ve travmatik bir saldırı olması, hem de sonrasında (gerek hukuki süreçte, gerekse kollukla olan münasebette) yaşanan zorluklar, krizin yeni boyutlarını ortaya çıkabilir ve kadınlar bu durumdayken başvurmuş olabilir. Bu noktada, hem tecavüzün kendisinin yarattığı sonuçları, hem de hukuki veya benzer süreçlerde yaşanan sıkıntıları görmek ve desteği buna göre oluşturmak gerekir.

Acil müdahale gerektiren durumlar

İntihar düşüncesi veya girişimi

İntihara ilişkin bir durum söz konusu olduğunda, kadının bunu düşünce düzeyinde dile getirip getirmediğine ya da bir girişimde bulunup bulunmadığına bakmak gerekir. Zaman zaman intihar düşüncesi açıkça dile getirilmeyebilir. Ancak anlatı içinde böyle bir risk görülüyorsa, bu sorulup açıklığa kavuşturulmalıdır. İntihar düşüncesi ve girişimi ciddi bir risktir. Bunu sormak kadının aklında olmayan bir düşüncüyü ortaya çıkarmaz. Önlem almak için net bir şekilde bilgi alınıp, aşağıdaki yolları izlenebilir.

Düşünce ise;

- Geçmişte intihar girişimi olup olmadığı, varsa ne zaman, birden fazlaysa hangi aralıklarla ve hangi koşullar altında ortaya çıktığı,
- Geçmiş deneyimi varsa; hangi araçla gerçekleşmiş olduğu,
- İntihar düşüncesi olduğu halde denemesini önleyen unsurların neler olduğu (Bunu öğrenmek, kadını hayatta tutan güçlü yanlarından birini görmek ve kendisine hatırlatmak için önemlidir),
- Nasıl intihar edeceğine dair bir planı olup olmadığı net bir şekilde öğrenilmelidir.,

Girişim ise;

- En kısa sürede bulunduğu yer ve ne yaptığı konusunda bilgilere ulaşmak ve acil müdahale sağlanmalıdır.

Bir kadın intihar düşüncesi olduğunu paylaştığında;

- İntihardan vazgeçermektense, intiharı ertelemeye çalışmak gereklidir. İntihar, her zaman bu düşüncüyü barındıran kişinin girişime dönüştürebileceği bir yöntemdir. Bu düşünceye sahip birine hayatın ne kadar değerli olduğunu söylemek yeterli olmaz. Hayatta kalmayı seçmesini sağlayacak koşulları kendisinin oluşturması için destek olunmalıdır. Dolayısıyla sosyal çalışmacı ya da gönüllünün kendi düşüncelerini sunmasındansa, intihar yerine ulaşılabilecek diğer alternatifleri değerlendirmek üzere intihar girişimini ertelemesini istemek daha etkili bir önlem olacaktır. Böyle bir yöntem, kadınlara hayatlarının kontrolünün kendi ellerinde olduğunu hatırlatması açısından ayrıca güçlendiricidir.
- Sözel veya yazılı kontrat yapmak da kişinin intihar düşüncesini ertelemek için kullanılabilir bir yöntemdir. Sözel veya yazılı olarak intiharı erteleyici bir sözleşme yapmak ve karşılıklı bunun üzerinde hemfikir olmak, bir güven ilişkisi kurulduğunun göstergesidir. İntihar dışındaki alternatifleri değerlendirmek için zaman yaratan ve alan açan bu sözleşme, hem kadın açısından hem de sosyal çalışmacı veya gönüllü açısından önemli bir adımdır.
- Erteleme sonrasında; kişiyi hayata bağlayan şeyleri sorgulamak ve intihar düşüncesinden tamamen uzaklaşması için psikolojik ve psikiyatrik destek almasını teşvik etmek, intihar düşüncesinin oluşmasında etken olan diğer koşullarla baş edebilmesi için destek ve dayanışma ağlarını devreye sokmak gibi adımlar izlenmelidir. İntihar düşüncesi olan ya da girişimde bulunan kadın bu düşünceden uzaklaştıktan sonra, benzer zorluklar tekrar oluştuğunda intiharı bir çözüm yöntemi olarak ortaya koymaması ve kendi baş edebilme yöntemlerini keşfedip, bunları kullanabilmesi için bir güçlenme çalışması yapılmalıdır.

- Unutmayalım; bir çocuk intihar düşüncesini dile getiriyorsa hiçbir risk alınmamalıdır! Hemen bu konuda uzman kişilere yönlendirme yapılmalıdır.

Kaçırılma / Hapsedilme / Kurtarılmak isteme

Kaçırılma, hapsedilme, kurtarılmak isteme gibi bir durum söz konusu olduğunda; en kısa sürede, kadının önce bulunduğu yer, sağlık durumu konusunda bilgiye ulaşmak ve acil müdahalenin gerçekleşmesi için izlenecek adımları paylaşmak gerekir. Danışma merkezine ulaşabilen bir kadın polise de ulaşabilir; bu durumda yapılabilecek ilk şey, neden acil müdahaleyi gerçekleştirecek kolluk kuvvetleri yerine, danışma merkezini aradığını öğrenmektir. Polis yerine danışma merkezini tercih etmesinin nedenlerini anlayıp, ihtiyaca göre polisi araması teşvik edilebilir. Kadının evden çıkmak istediği, ama acil müdahale ekibini arayamadığı anlaşılıyorsa, telefon ve adres bilgileri alınarak kolluk kuvvetleri aranmalıdır.

Eğer kadın yerine komşusu, tanıdığı, akrabası vb. arayıp böyle bir bilgi verdiyse, yine önce yasal olarak nasıl bir yol izleneceği anlatılabilir. Ancak yoğun kaygı, çekince vb. olan durumlarda kolluk kuvvetlerine ihbarda bulunulabilir.

Sığınak ihtiyacını birlikte belirlemek

Temel bilgileri paylaşıldıktan ve alternatifler karşılıklı gözden geçirildikten sonra, sığınak ihtiyacına kadınla birlikte karar verilmelidir. Sığınağın, kadınlar tarafından ilk ihtiyaç olarak dile getirilmesi, kadının 6284 sayılı yasanın sunduğu hukuki hakların yeterince bilinmiyor olmasından ya da sıcak şiddet ortamı nedeniyle diğer uzaklaşma yollarını değerlendirmemiş olmaktan kaynaklanabilir. Bunun dışında, kadın sığınak ihtiyacını dile getirmemiş olsa bile, eğer bu bir ihtiyaç olarak görülüyorsa, paylaşmak ve kadının değerlendirmesi için alan açmak gerekir.

Sığınak ihtiyacı aşağıdaki durumlarda oluşabilir:

1. Kadının şiddetten uzaklaşması için gidebileceği bir yer, destek alabileceği bir sosyal ağ bulunmaması.
2. Destek alabileceği bir sosyal ağ olsa bile güvenlik sorunundan dolayı adresinin gizli kalması gerekliliği.
3. Sıcak şiddet yaşantısından gelen ve şiddete karşı mücadele veren diğer kadınlarla birlikte olma ve dayanışmayla güçlenme ihtiyacı.

Bir sığınağa yerleşmek için yapılması gereken resmi işlemler

- En yakın polise/jandarmaya ya da mülki amirlere başvurulmalıdır.
- Başvuru mesai saatleri içinde yapılırsa, kolluk kuvvetleri ilgili birime (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri gibi) kadını bırakmak zorundadır.
- Acil bir durum söz konusu olur ve kadın, örneğin mesai saatleri dışında karakola gitmek zorunda kalırsa, kolluk gücü kadını en yakın sığınağa ulaştırmalıdır.
- Eğer bölgede sığınak yoksa ya da sığınakta yeterli yer yoksa, kolluk kuvvetleri kadını güvenli bir mekana (otel, konukevi, polisevi gibi) götürüp, güvenliğini sağlamakla yükümlüdür.
- Kolluk kuvvetleri, bu yükümlülüklerini yerine getirmeyecek kadını eve geri dönmeye ikna etmeye çalışırsa, kadın sığınak talebini yazılı olarak karakola sunmalı ve sığınak talebi reddedilecekse de, yazılı olarak reddedilmesini beklemelidir.

- Kadın bu süreçleri yaşamışsa, karakol ve mülki amirliklerde yaşanan hak ihlallerini kayıt altına alabilmek için, başvurduğu kurumların yer ve isim bilgisinin yanı sıra, süreçte muhatap olduğu memurların isimleri de öğrenilmelidir.
- 18 kadın ve çocuğun kalabildiği Mor Çatı sığınağına kabul; dayanışma merkezinde yapılan görüşmenin ardından gerçekleşmektedir.

İhtiyacın sığınak olmadığına birlikte karar verilmişse;

Yapılan görüşmeler sırasında, kadınlar her zaman şiddet ortamından uzaklaşmak için somut adımlar atmak istemeyebilirler. Bu noktada, kadınların şiddetten uzaklaşmak için sığınağa gitmeden de destek alabilecekleri sosyal servislerin, yukarıda tanımlanan şekliyle danışma ve dayanışma merkezlerinin, varlığı önem kazanmaktadır. Kadınlar, hazır olduklarında tekrar gelebileceklerini ve yargılanmadan destek alabileceklerini bilmelidirler. Ayrıca içinde buldukları ortamdaki riskler üzerine beraber düşünmek ve evde kalmaya devam ettikleri durumda, uygun önlemler almalarını sağlamak gerekebilir. Kadınlar danışma merkezi ile iletişimlerini sürdürebilir. Burada kendilerine verilecek hukuki, sosyal ve psikolojik destekler, birçok ihtiyaçlarına yanıt verebilir. Şiddetle mücadele ederken yararlanabileceği kaynaklarla ilgili bilgi paylaşımı, hukuki süreçlerin ve devlet kurumları aracılığıyla haklarını ne ölçüde kullanabildiğinin izlenmesi, şiddetin travmatik etkisi ile mücadele edebilmesini sağlayacak psikolojik desteği alması gibi konularda danışma merkezleri etkili olmalıdır.

Sığınağa gitmeden yapılması gerekenler

Kadınların sığınaklara ulaşmasında, acil durumlarda gidilen karakollar ya da acil yardım hattı dışında da birimlerin olması bir gerekliliktir. Günümüzdeki uygulamada ise, kadınlar,

sığınakların telefon ve adreslerinin gizli olması nedeniyle belediyede ya da karakollarda eğitim almamış çalışanlarla karşı karşıya gelmekte, çok az sayıda kadın danışma merkezlerinden ve burada bulunan sosyal çalışmacı ve gönüllülerden destek alabilmektedirler.

Danışma merkezinde sığınak ihtiyacına birlikte karar verilmişse, can güvenliğini ve adresin gizli kalmasını göz önünde bulundurarak sığınağa gidişi planlamak gereklidir:

- Sığınağın yerinin gizliliği hakkında kadını bilgilendirmek, bazı yakınlarına güvende olduğunu söyleyebileceğini, ancak kurum adını kesinlikle vermemesi gerektiğini belirtmek, tüm bunları yazılı olarak da bildirmek ve onaylıyorsa buna dair yazılı taahhüt almak.
- Kadının telefon cihazı ve sim kartının kimin üzerine kayıtlı olduğuna bakmak. Eğer şiddet uygulayanın ya da ulaşabileceği birilerinin üzerine kayıtlıysa, telefon cihazını ve sim kartı değiştirmek. Varsa bilinmeyen numaralardan buluma vs. gibi özellikleri kapattırmak.
- Telefonun konum bildirme özelliğini ve telefonda bulunan konum bildiren uygulamaları kapatmak.
- Sığınağın olduğu çevre kadının can güvenliği açısından risk taşıyor mu? Taşıyorsa buna göre önlemleri planlamak.
- Eğer kadın sığınağa çocuğuyla birlikte gelecekse, kaldığı yerle ilgili babasına bilgi vermemesi için çocukla konuşmak. (Bazı durumlarda, özellikle küçük yaştaki çocuklar söz konusuysa, baba tatlı dille çocuğu ikna edebilir veya sığınaktaki yaşama ve çevreye dair sorular sorarak, sığınakın yerini anlamaya çalışabilir.)

3.4 İzleme ve Planı Gözden Geçirme

Kadınların sosyal çalışmacı/gönüllü ile birlikte şiddetten uzaklaşmak için gerçekleştirdikleri planların uygulanması sürecinde de destek ihtiyacı sürebilir. Planların uygulanması şiddet uygulayandan, kadının yakın çevresinden, çocuklarından ve bazen de kendi ruhsal durumundan dolayı aksayabilir veya mümkün olmayabilir. Süreç içinde kadının rızası var ise sosyal çalışmacının izlemeyi sürdürmesi olası aksaklıkların üstesinden gelmeyi kolaylaştırdığı gibi kadınların cesaretini de artırabilmektedir.

Şiddetten uzaklaşma planlarının aksamasındaki etkenlerden biri destek sağlaması gereken kurumlarda karşılaşılan güçlüklerdir. Kadına yönelik şiddetle mücadele edilebilmesi için devletin yükümlülüklerini yerine getirmesi, kadınların ihtiyaç duyduğu kaynakların oluşturulması ve geliştirilmesi gereklidir. Yasalar, yerel yönetimlerden idari amirliklere, sağlık kurumlarına kadar birçok kuruma bu konuda sorumluluk getirmektedir.

İzleme gerçekleştirilirken güvenlik planı ve risk analizinin de tekrar tekrar gözden geçirilmesi, yeni gelişmeler gözden geçirilerek yeni tedbirler alınması kadınların can güvenliği için dikkate alınmalıdır.

3.5 Desteğin Sonlandırılması

Kadınların dayanışma merkezlerinden alacakları destekler sürekli değildir. Gerçekleştirilen plan tamamen ya da kısmen hayata geçtikten sonra sosyal çalışmacı / gönüllü ile destek sağlanan kadının uzun vadeli güvenlik planını gözden geçirmesi ile verilen destek sonlandırılabilir. Bazen kadınların kendisi daha fazla destek almak istememesi nedeniyle de iletişim sonlandırılabilir.

Şiddete maruz kaldığı için dayanışma merkezine başvuran her kadının ihtiyaçları ve süreci birbirinden farklıdır.

Kadınların her zaman şiddet ortamından tamamen ayrılması mümkün olmasa da aldıkları destekle farklı biçimlerde güçlendiklerini görmek mümkündür. Dayanışma merkezinde sağlanan destekle, kadının kendi potansiyelinin farkına vararak kendisinin ve varsa çocuklarının hayatı için karar verici konuma yeniden ulaşması, şiddetin yarattığı etkileri azaltmak veya ortadan kaldırmak için farklı destekleri talep edebilmesi için önünün açılabilmesi sağlanır. Sosyal çalışma yoluyla kurulan bağın bu gözetilerek sınırlandırılması, kadınların hayatının kontrolünü kendi ellerine alması için dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Destek sonlandırılırken;

- Uzun vadeli planın, risklerin ve güvenlik değerlendirilmesinin gözden geçirilmesi,
- Acil durumlarda destek sağlayan birimlerle ilgili bilginin paylaşılması,
- Ne zaman ihtiyaç duyarlarsa dayanışma merkezinden tekrar destek alabileceklerinin kadınlarla paylaşılması önemlidir.

3.6 Şiddetle Mücadele Politikalarına Katkıda Bulunmak

Dayanışma merkezlerine başvuruda bulunan kadınların deneyimleri ve sosyal çalışmacı/ gönüllünün kadınlarla dayanışırken sahip olduğu tanıklıklar, erkek şiddetinin kadınların hayatlarını nasıl etkilediği, kadınların şiddetten uzaklaşmak için nasıl desteklenmesi gerektiği üzerine bilgi sahibi olumasını sağlar. Bunun yanı sıra şiddetle mücadele için mevcut mekanizmaların nasıl işlediğini, iyi uygulamaları ve uygulamalardaki boşlukların tespiti de yine bu sayede mümkün olur.

Kadınların destek almak üzere başvurduğu ve kadına yönelik şiddetle mücadelede sorumluluk taşıyan kurumlar, bu hizmeti aksattıklarında bunun kayıt altına alınması önem taşır. Genellikle, kadınların kaynaklardan yararlanması öncelenmediği için aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Aksaklıklara dikkat çekmek, aynı zamanda yasaların kağıt üzerinde kalmaması bakımından da önemlidir.

Dayanışma kurarken elde edilen bilgilerin ortaya çıkarılması için tanıklıkların düzenli olarak kayıt altına alınması, raporlanması, mevcut şikayet ve geri bildirim mekanizmalarının kullanılması, destek sağlanan kadınların da bu konuda bilgilendirilmesi kadına yönelik şiddetle mücadelenin güçlenmesine ve daha etkili bir şekilde sürdürülmesine katkıda bulunur.

BÖLÜM IV

**SIĞINAKTA KADIN DAYANIŞMASI VE
MOR ÇATT'NIN SIĞINAK DENEYİMİ**

4.1 Sığınakların yürütülmesinde temel ilkeler

Sığınak hareketinin tüm dünyada 70'li yıllara dayanan deneyimlerinden yola çıkarak, sığınakların işleyişi ile ilgili genel kuralları aşağıdaki gibi saptayabiliriz:

1. Kadın sığınakları, erkek şiddetine maruz kalmış her kadına açık olmalı, meslek, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, engellilik durumu, medeni durum, din, dil, yaş ve ırk ayrımı yapılmamalıdır.
2. Sığınakların fiziki koşulları engellilerin, çocukların kalabileceği mekanlar olarak tasarlanmalıdır, fiziki koşullar ayrımcılık üretmemelidir. Toplu yaşam alanları dışında, çocuklu kadınlar başta olmak üzere sığınakta kalanlar için olabildiği kadar özelleşmiş alanlar yaratılabilmelidir.
3. Şiddet yaşayan kadınların eğitilmesi gereken mağdurlar olmadığı, yaşamının kontrolünü eline almak isteyen, hak sahibi, saygın bireyler olduğu, sığınak sürecinin her aşamasında göz önüne alınmalıdır. Kadınlar hedefleri için kararları kendileri vermeli, bu kararlarını hayata geçirebilmeleri için ihtiyaçları doğrultusunda ruhsal, hukuksal destekle birlikte eğitim, sağlık, kreş gibi sosyal destekler de alabilmeli, çocuklar kararları anneleriyle beraber almaları yönünde desteklenmelidir.
4. Çalışanlar, profesyonel mesafe ilkesini koruyup kadınlar karar veremediği takdirde karar alma sürecine müdahale etmemeli, kişisel görüşlerini sunmamalı ve gücünü kötüye kullanmamalıdır.
5. Sığınaklar, çocukların da güçlenmesini sağlayacak donanımı içermelidir.
6. Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşına kadar herkesi "çocuk" kabul

eder. Bu nedenle sığınağa kabul edilecek kız ve oğlan çocuklar arasında bir ayırım yapılmamalıdır. Hali hazırda uygulamada olan 12 yaşından büyük oğlan çocuklarının sığınağa alınmaması cinsiyetçi bir uygulamadır. Ayrıca bu uygulama, pek çok kadının yaşamsal riske rağmen sığınağı tercih etmemesine yol açmaktadır.

4.2 Sığınağa ilk adım

Yaşanan şiddet kuşkusuz kadınlarda hasara yol açar. Kadın sığınağa geldiğinde genelde ruhsal ve fiziksel olarak yorgundur. Başka kadınlarla karşılaşma, yeni ilişkiler kurma psikolojik yeteneklerini de yeniler. Sosyal olarak yalıtılmış bir iyileşme mümkün değildir. İlk başta ilişki kurma konusunda kararsızlık geçirse bile, bunun ardından sığınak çalışanları başta olmak üzere bir güven ilişkisi kurulur, bu da işbirliğinin ve dayanışmanın başlangıcıdır.

Sosyal çalışmacılar, sığınakta kalmaya başlayan kadınlarla, öncelikle kadının kendisinin koymuş olduğu hedeflere nasıl ulaşabileceğine ilişkin bilgi paylaşırlar. Bunun ardından kadınlar destek alabilecekleri, merkezi ve yerel yönetim birimlerine, adliye, baro vb. kurumlara başvururlar. İhtiyaç duydukları destekleri alabilmek için kurumlarla kendileri iletişime geçerler. Bu kurumların sorumluluklarının farkına vardıkları ölçüde, yasa-ların uygulanmasını sağlamak, haklarını kullanmak, kurumları harekete geçirmek konusunda daha kararlı olurlar. Bazı kadınlar için bu kurumlara yalnız başvurmak, önceleri güç gelse bile bir süre sonra özgüvenleri artar. Sosyal çalışmacılar bu süre içinde kadınlarla düzenli aralıklarla görüşmeyi sürdürür, birlikte konulmuş olan hedefleri yeniden gözden geçirilir. Sosyal çalışmacı, her kadın için şiddetten uzak bir hayat kurma sürecinin birbirinden farklı olacağını bilincindedir. Her gün ayrı bir ihtiyaç ortaya çıkabilir. Örneğin, kadınların bir geliri ya da sağlık sigortası yoksa sağlık hizmeti alamayabilirler.

Sosyal çalışmacı bununla ilgili çözüm üretmek zorunda kalabilir. Birçok kadın sığınağa gelir gelmez, önüne işe girme hedefi koyar. Beceri kazanabileceği kurslara gitmek isteyebilir. Ancak sunulan olanaklar çoğu kez, bitirdiğinde iş garantisi olmayan, üstelik cinsiyete dayalı olarak kurgulanmış kurslardır. Kendisini ve varsa çocuklarının bakımını sağlayabilecek gelirin olmaması, kadınların şiddetten uzaklaşmaları önünde çok önemli bir engeldir, sığınakta kalış süresini uzatabileceği gibi yeniden şiddet ortamına geri dönmek zorunda kalmalarına bile yol açabilir. Bu bakımdan kadına yönelik şiddetle mücadelenin bir parçası da yaşanan güçlüklerin kayıt altına alınabilmesi ve ortadan kaldırılabilmeleri yönünde kamuoyu oluşturmaktır.

4.3 Sığınakta gündelik yaşam

Sığınakta, kadınların kendilerine ayırabilecekleri özel alanları olsa bile genelde ortak bir yaşam başlar. Farklı alışkanlıkları, görüşleri, standartları, yargıları vb. bulunan kadınlar aynı yaşam alanını paylaşırlar. Bu durum sığınağın günlük akışı içinde sorunlara yol açabilir. Yapılması gereken kuşkusuz, kadınları yargılamak, yeni ve sıkıcı kurallar getirmek yerine, sorunların şiddetsiz yöntemlerle çözümüne destek olmaktır. Sığınakta kalan kadınların kendi aralarında geliştirecekleri dayanışma, güçlenmelerinde büyük önem taşır. Bu dayanışmayı güçlendirmek, ortak yaşantıda karşılaşılan sorunlara çözüm üretebilmek için Mor Çatı bünyesinde yürütülen sığınakta “şiddetsiz iletişim”, “sınırlarımızı bilmek”, “kadın dayanışması” vb. konularda atölyeler düzenlenmektedir. Atölyelere katılım gönüllüdür. Birlikte yapılan doğum günü, yeni yıl vb. kutlamalar ya da hastalık vb. sorunlar karşısında oluşturulacak dayanışma, sığınaktaki ortak yaşamı güçlendirir. Mor Çatı sığınağında, sığınağın günlük akışı konusunda kadınlar sorumluluk almaktadır.

Sığınaklarda tüm iletişim araçları kadınlara açık olmalı (cep telefonları, internet vb.) ve istedikleri zaman kadınlar bu araçlara erişebilmelidir. Bu araçlar, kadınların kendi hedeflerini ha-

yata geçirebilmeleri açısından önem taşır. Destek alabilecekleri yakınlarıyla iletişim kurabilmek, yaptıkları iş başvurularını takip edebilmek, sığınak dışındaki sosyal yaşantılarını oluşturup sürdürebilmek vb. Böylece kadınlar kendi hayatlarının kontrolünü ellerine almaya bir adım daha yaklaşırlar. Sığınağın gizliliğini korumak, kendisinin ve diğer kadınların güvenliğini tehlikeye atmadan kendi sınırlarını belirlemek konusunda sorumluluk alırlar. Bu da güçlenme sürecinin önemli bir parçasıdır.

4.4 Kural koyma

Sığınak toplantılarında kadınların birlikte yapacakları değerlendirmeler ortak yaşamı kolaylaştırır. Gerekliğinde kurallar gözden geçirilir, yeni bir durum ortaya çıkmışsa yeni bir kural konabilir ya da var olan kurala değişiklik getirilebilir.

Kural koymanın amacı, bir yandan kalan kadın ve çocukların güvenliğini sağlamak, şiddet uygulayan erkeklerin kadın ve çocuklara ulaşmasını engellemek, bir yandan da kolektif yaşamı kolaylaştırmaktır. Ancak kurallar kadın ve çocukların özgürlüklerini kısıtlamamalı, baskı oluşturmamalıdır. Kadınlar çoğunlukla şiddet ortamında yalıtılmış bir hayat sürmekte, yaşadıkları baskı genellikle “koruma” ile gerekçelendirilmektedir. Bu ortamın ardından sığınakta da yalıtılmış bir yaşam sürmeleri durumunda, değişen sadece koruyucunun kim olduğudur.

Güvenlik ve ortak yaşamla ilgili kurallar

- Sığınak adresi güvenlik açısından kimseye verilmez.
- Sığınak veya çevresinde biriyle buluşmak, sığıntıktan veya çevresinden biri tarafından alınmak veya bırakılmak, sığınağa misafir getirmek kabul edilemez.
- Sığınakta kalan kadınlar, çocuklar veya çalışanlar hakkında dışarıya bilgi verilmez.

- Sığınakta kalan kadınlar kendi çocuklarına, başka çocuklara ve kadınlara şiddet uygulayamaz.
- Çocukların bakımından anneler sorumludur ve çocuklar evde yalnız bırakılmaz. Sığınakta kalan çocukların yalnız başlarına sığınağın dışında zaman geçirmeleri, sokakta dolaşmaları sığınak güvenliği açısından tehlikelidir.
- Kadınlar kullandıkları yatak ve odanın düzeninden, temizliğinden ve ortak kullanım alanlarından sorumludur.
- Kadınlardan, sığınakta kullandıkları tüm eşyaların zarar görmemesi ve tutumlu kullanılması için, gerekli olan hassasiyeti göstermeleri beklenir.
- Sığınağa içki ve uyuşturucu getirilmez.
- İki haftada bir yapılan ev toplantılarına katılım zorunludur.

Mor Çatı sığınağında yapılan uygulama, şiddetle ya da güvencle ilgili kuralların ihlali halinde önce uyarı yapmak, bu uyarıların sonuç vermediği durumlarda, sığınaktaki başka kadın ve çocukların güvenliği nedeniyle kuralları ihlal edenin sığınakla ilişkisine son vermektir. Ancak kadınlara başka bir güvenli yer bulması konusunda destek verilmekte ve Mor Çatı dayanışma merkezi kendisiyle dayanışmayı sürdürmektedir.

4.5 Sığınakta güvenliği sağlama

Sığınak binasının koşullarına göre alınabilecek önlemler değişebilir. Ancak güvenlikten anlaşılması gereken sığınak içinde ve dışında 24 saat görev yapan, kadınların giriş ve çıkış saatlerini denetleyen güvenlik gücü değildir. Güvenlik konusunda her şeyden önce kadınları ayrıntılarıyla bilgilendirmek, kendi önlemlerini almalarını sağlamak gerekir. Kamera sisteminin nasıl çalıştığı, kapının kilitli durmasının gerekliliği, kapının kameralar

kontrol edilmeden açılmaması, acil durumlar için bir parolanın olması, tehlike anında kolluk görevlilerine nasıl ulaşılabacağı tüm kadınların mutlaka bilmesi gerekenler arasındadır.

Güvenliği sağlayabilmenin bir başka adımı da sığınağa gelen her kadın ve çocuk için risk analizini doğru şekilde yapabilmektir. Güvenlik ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaç göre nasıl hareket edeceklerini kadın ve/veya çocuklarla birlikte planlamak önemlidir. 6284 Sayılı Yasa kapsamında alınabilecek önlemlerin yanı sıra, okula giden çocuklar için gizli kayıt, ikametgahın ve SGK kaydının gizlenmesi, cep telefonunun, sim kartının ya da numarasının değiştirilmesi bireysel güvenlik planı doğrultusunda yapılabilecekler arasındadır. Her kadın ve çocuğun sosyal çalışmacı ve gönüllü ile birlikte yapacağı bireysel güvenlik planı uygulaması, sığıntıktan ayrılmaları durumunda da kullanabilecekleri bir deneyimdir.

Sığıntıda kalmakta olan çocukların okula devam etmeleri gizli kayıtla mümkündür. Ancak sistemden kaynaklanan kimi sorunlar, okul aracılığıyla şiddet uygulayanın kadının adresini kolayca tespit edebilmesine yol açmaktadır. Sosyal çalışmacıların anneyi bilgilendirmeleri, gizli kayıt konusunda ısrarcı olmaları gerekmektedir. Kimi zaman okul müdürlerinin bu konuda yeterince duyarlı davranmadıkları, baba ile işbirliği yaptıkları gözlenmektedir. Bu durumda sığınağın yeri şiddet uygulayan kişi tarafından tespit edilebilir. Yine benzer bir biçimde, “koruma kararı”na karşın babaya sosyal hizmet uzmanı yanında olmaksızın çocuğuyla görüşme hakkı tanınması sonucu babanın çocuğu zorlayarak, sığınağın yerini öğrenmeye çalıştığı örneklerle de karşılaşılmaktadır.

4.6 Kalış süresi

Sığıntılar kadın ve çocukların belirli bir süre kalabilecekleri alanlardır. Bu süre kişilerin ihtiyaçları ve güçlenme sürecine bağlıdır. Kadınlar sosyal, ekonomik ve hukuksal desteklere

ulaşmakta genellikle zorlanırlar. Uzun süreli şiddet yaşantısının yarattığı hasarlar da bu desteklere ulaşmanın önünde engel oluşturabilir. Bu nedenle, kalma süresi belirlenirken kadınların öznel durumları mutlaka dikkate alınmalıdır. Mor Çatı'da, genel olarak kalma süreleri kadınların hedefleri doğrultusunda birlikte belirlenmekte ve her kadını kapsayan tek bir süre bulunmamaktadır.

Bazı durumlarda kadınlar önceki yaşam öyküleri, yaşadıkları yoksulluk ve yoksunluk deneyimleri, sosyal ve kurumsal desteklerin yetersizliği vb. nedenlerle kurum bağımlılığı geliştirmeye yatkın olabilirler. Ancak bu durumu doğru tespit etmek, böyle bir durum mevcutsa ve sığınak ihtiyacı ortadan kalkmışsa, kendisine danışma merkezlerinden destek almasını önermek gerekebilir.

Kadınlar şiddetten uzaklaşmak için mücadele ederken ekonomik olarak büyük zorluk yaşarlar. Eğer çocukları da varsa bu zorluk katmerlenir. Babanın nafaka bile ödemediği, çocuk bakımı konusunda hiçbir sorumluluk almadığı durumda, kadınlar çok düşük ücretlerle çalışıp geçimini sağlamak zorunda kalabilirler. En büyük sıkıntı ucuz konut ve kreş konusunda yaşanmaktadır. Devlet tarafından yeterli destek olmadığı için, kimi zaman bu durum sığınaklarda kalma sürelerini uzatabilmektedir.

Çoğu kadın geri dönmeme konusunda çok kararlı iken, bazı kadınlar belli bir zamandan sonra şiddet uygulayan kocalarına, sevgililerine veya kendi ailesine dönmeyi tercih edebilirler. Destek almaya ihtiyaçları olduğu halde, daha kısa sürede sığındıktan ayrılmayı düşünen kadınlar olabilir. Bu tür durumlarda birlikte hedefleri gözden geçirip bir kez daha düşünmeleri için fırsat yaratmak, sığınak adresini şiddet uygulayan kişiye vermemeleri durumunda tekrar dönebilecekleri, dayanışma merkezinden destek alabilecekleri bilgisini paylaşmak önem taşır. Çıkma kararı kesin olduğunda, riskler yeniden gözden geçirilip, mevcut koşulda güvenlik konusunda alınabilecek ön-

lemler değerlendirilebilir. Bu gibi durumlarda kadınlar şiddet uygulayana dönse de, ilişkinin eskisi gibi olmayacağı göz önüne alınmalıdır. Kendi haklarının ve ne istediklerinin farkında olmaları, aynı şiddete maruz kaldıklarında ne yapacaklarını biliyor olmaları ilişkide değişim yaratabilir.

4.7 Sığınakta çocukların güçlenmesi

Sığınakta kalan çocuklar ve ergenler, ayrı bir birey olarak kabul edilir ve iradelerine saygı gösterilir. Onların sığınaktaki ihtiyaçlarını görebilecek donanıma sahip bir sosyal çalışmacının, yaş ve gelişim dönemlerine uygun bireysel çalışma ve güçlenme planı oluşturması gerekir. Anne ve çocuğun çıkarları arasındaki dengeyi kurabilmek, ihtiyaçlara eşit yaklaşabilmek, çocukların ihtiyaçlarının görünmez hale gelmesinin önüne geçmek için, anne ve çocuğun ayrı sosyal çalışmacılarla görüşmesi önem taşır. Bireysel çalışmanın yanı sıra ortak atölyeler, çocuk toplantıları, tatillerde gezi programları, kültür ve sanat çalışmaları sığınakta çocukların güçlenmesinde önemli etkenlerdir. Çocuk toplantılarından çıkan sonuçlar, gerektiğinde kadınlarla birlikte yapılan toplantılarda paylaşılır, annelerle işbirliği yapılır.

Farklı yaş dönemleri, cinsiyet farklılığı gibi etkenler göz önüne alınarak; çocukların sığınak içinde birbirlerine karşı davranışları, ilişki kurma biçimleri, yetişkinlerin çocuklarla ilişki kurma biçimleri gözlenmeli ve şiddetsiz ilişkiler desteklenmelidir. Sığınakta kalan kadınların kendi aralarında yapmış oldukları sohbetlerden kız ya da oğlan çocukların olumsuz etkilenmemesi için, kadınlarla “sınır koyma” konusunda çalışma yapmak, onları çocukların yaş dönemleri ve buna uygun iletişim konusunda bilgilendirmek gerekir.

Sığınakta kalan çocuklar için ayrı bir oyun alanı olmalı, bu alan farklı yaş gruplarına göre mobilya ve oyuncaklar seçilerek düzenlenmelidir. Oyun, çocukların yaşamında her zaman

önemli bir araçtır. Çocukların yaşam alanına ilişkin kararlar da, kolektif yaşam ilkelerine dayanarak herkesin fikri alınarak değişiklik yapılır. Temizlik birlikte yapılır. Kapısı hep açık olan oyun odası içindeki eşya ve oyuncakların nasıl korunacağı, çocuklarla birlikte belirlenir ve ne için kurallar konulduğu böylece açıklanmış olur. Bazen bütün bu açıklamalara rağmen oyuncular öfkeden, meraktan ya da kazara kırılabilir. Kimin yaptığı sorgulanmaksızın kurallar hatırlanır, onarım yapılır.

4.8 Çocukların sığınak yaşamına katılımı

- İlk görüşmede sığınak hakkında çocuklara yaşlarına uygun şekilde bilgi verilmelidir, sığınakta neler olduğu ve neler yapılabileceği açıklanmalıdır.
- Zaman zaman baba çocuktan bilgi almak için onu sıkıştırabilir. Gizlilik gerektiren, sığınak yeri gibi bilgileri babaya vermemesi için güvenlik konusunda çocukla yaşına uygun şekilde konuşulmalıdır.
- Sığınakta kalan kadınlarla ilgili ya da başka bir değişiklik olduğunda, bu değişim çocuklara bildirilmelidir.
- Çocuk ve ergenlerle toplumsal cinsiyet anlayışı tartışılmalıdır (kız oyuncakları nedir, mavi erkek rengi midir vb.).
- Sığınakta ergenler varsa, cinsellik, toplumsal olarak tanımlanmış cinsiyet rolleri, flört şiddeti ve dijital şiddet hakkında mutlaka bilgilendirme yapılmalıdır.
- Çocukların kendi aralarında çıkan tartışmalar için sosyal çalışmacı ile birlikte şiddetsiz çözümler aranmalıdır.
- Başka birinin beden sınırlarına saygı duymak üzerine konuşulmalıdır.

- Yetişkinlerle ilişkilerinde sorun yaşadıklarında beraber çözüm üretilmelidir.
- Çocuklar istedikleri zaman sığınak çalışanlarıyla konuşabilmelidir. Çocuğun, kendisine bire bir destek sunan sığınak çalışanıyla konuştuklarının gizlilik ilkesine uygun olarak, ikisinin arasında kalacağını bilmesi, güven ilişkisinin inşasında önemli bir rol oynar.

4.9 Sığınakta anne-çocuk iletişimi

Sosyal çalışmacıların ve gönüllülerin anne-çocuk iletişimi üzerinde durma amacı “iyi anne” yaratmak değil, karşılıklı sorumluluk duygularını ve çocukla anne arasındaki iletişimi geliştirmektir. Kadınlar, çocuklarıyla yaşadıkları sıkıntıyı paylaşmaları için konuşma alanı açılır, sosyal çalışmacıların çocuklarla ilgili gözlemleri paylaşılır. Çocuklar ise anneleri ile konuşabilmeleri yönünde güçlendirilir.

Annelerle yapılan bireysel çalışmalarda ve grup çalışmalarında, iletişim becerilerinin geliştirilmesi, anne çocuk ilişkisini besler. Bu çalışmalar aile ya da annelik üzerinden yapılmaz. Bir “anne modeli” önerilmez; anneler yargılanmaz; şiddetle mücadelede çocuk ve anne bir ekiptir. Hem anne, hem de çocuk kendi sorumluluğunu yerine getirir. Anne çocuk arasında sorun olduğunda ise beraber çözüm yolları aranır. Tartışırken şiddet uygulamak yerine çözüm üretmek, yasak koymak yerine açıklama yapmak, çocukla diyalog içinde olmak, hayatıyla ilgili bazı kararları çocuğun kendi kendine verebileceği alanı sağlamak, küçümsememek, inatlaşmamak, babalar hakkında kötü konuşmamak, gerçekleştiremeyeceği sözler vermemek ve çocuklarla oynamak gibi değişime yol açan yöntemler üzerinde çalışılır.

Sığınakta kalırken, çocuklar yaşlarından daha küçük davranış gösterebilirler, korkular, fobiler ortaya çıkabilir, alt ıslatma, yalan söyleme, çalma, tırnak yeme, öfkesini kontrol edememe,

aşırı kaygılanma gibi sorunlar gözlenebilir. “Yeni” dönemle birlikte bunlarla baş etme yöntemleri kazandırmak ve toplu yaşam içinde kadın ve çocukların kendi aralarında da dayanışmayı desteklemek gerekir. Şiddet ortamında ya da sığınakta kalan çocuklar okula devam etmek istemeyebilir veya çocukların akademik başarılarında düşüş görülebilir. Anne bu yüzden çok kaygılı ve baskıcı olabilir; çocuğu anlamayabilir. Bu konuda yönlendirici olmak gerekebilir. Çocuk ve anne istediğinde, kolaylaştırıcı olarak ikisiyle beraber görüşme yapılır. Annelerin güçlenmesi, çocuklara da güven duygusu verir.

Bunlarla birlikte yaygın olarak görülen bir diğer durum da çocukların zaman zaman annelerinin bakım vereni haline gelmesidir. Çocuklar annelerinin yaşadıkları ruhsal ve bedensel yaralanmaları tedavi etmeye çalışabilir ve anne yaşadığı duygusal yükten dolayı çocuklarının bakımını üstlenmekte zorluklar yaşayabilir. Bu durum anne ve çocuk arasında rollerin değişmesine ve çocuklara yaşından büyük sorumluluklar verilmesine (küçük kardeşlerin bakımı, anneye babayla arasında mesaj taşıyan konumda kalma, annenin dert ortağı olma gibi) sebep olabilir. Çocukların yaşlarından büyük davranışlarının en önemli sebeplerinden biri de, annelerinin çaresizliği ile özdeşleşmeleri ve yaşananları kontrol edebilmek için sorumluluğu kendi üstlerine almalarıdır. Çocuk babanın şiddet kullanma sebebini veya anne ve babasının arasında yaşananları kendinde arayıp suçlu hissedebilir. Şiddet ortamında yaşanan bu durum, sığınakta da devam edebilir. Böyle bir durumda anne ile çocuklar üzerinde şiddetin ve çocukların yaşından büyük sorumluluklar almasının etkileri hakkında konuşulmalı ve anne olarak sorumlulukları hatırlatılmalıdır. Anne ile bu sorumlulukları almakta neden zorlandığı hakkında konuşularak, gerekirse ruhsal destek almaya yönlendirilebilir.

Saldırgan davranışları istisnasız olarak durdurmak ve bu konuda net sınırlar koymak çok önemlidir. Çocuk veya ergenlerle yaşına uygun güvenli ilişkiler kurmak, açık ve tutarlı

kurallar koymak, onlara sorumluluk kazandırmak, davranışlarının sonuçlarını görmesini sağlamak, problem çözmeye becerilerini geliştirmek, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını anlamak ve bunlara uygun zeminler hazırlamak yapılacak çalışmanın bir parçasıdır. Bazen ihtiyaçlarını, onun talepleri dışında da değerlendirmek ve “Senin bunlara ihtiyacın var” diyerek net bir çerçeve sunmak ve yol göstermek gerekebilir. Çocuk ya da ergen, koyulan sınırlara ve kurallara başta tepki verebilir ve bunları uygulamakta zorlanabilir, fakat bu sınırlar onun daha güvende hissetmesini sağlayacaktır.

Annenin çocuk için ciddi ihmal ve istismar doğuran davranışlarda bulunması da sığınak çalışmasında karşılaşılan durumlardan biridir. Yukarıda bahsedilen nedenlerle kadınlar çocuklarıyla ilgili sorumlulukları almakta zorlanabilir ve çocuğun beslenmesiyle ilgili sorumluluk almama, bakımla ilgili sorumlulukları çok sınırlı yerine getirme, hatta bazen bu sorumlulukları diğer çocuklarına, sığınak çalışanlarına veya sığınakta kalan diğer kadınlara devretme eğilimi ve gibi ihmal davranışları gösterebilirler. İhmalin yanı sıra, kadınlar sıcak şiddet ortamından çıkmaları sebebiyle çocuklarla yaşadıkları sorunlarla baş etme yolu olarak çocuklarına fiziksel ve psikolojik istismarda bulunabilirler. İhmal ve istismar durumlarında anne ile çocukla şiddetsiz iletişim kurması konusunda destekleyici çalışmalar yapılmalı ve sorumlulukları bir kez daha hatırlatılmalıdır. Anne ile bu doğrultuda yürütülen sosyal çalışmaya rağmen ihmalin ya da istismarın devam etmesi durumunda; anne ile ihmal ve istismarın bildirim yükümlülüğü konuşularak bilgilendirilmeli ve işbirliği yapılmaya çalışılmalıdır. Anneye sosyal çalışmacıların bu durumla ilgili sosyal hizmet kurumlarına bildirim yapma yükümlülüğü olduğu konusunda bilgi verilmelidir. Tüm bu yolların tüketilmesi halinde ise; ihmal ya da istismar bildirim yapılabilecek kurumlar ile görüşülerek, annenin ve çocuğun güvenliği gözetilmeli, bildirim süreci en sağlıklı şekilde yürütülmeye çalışılmalıdır.

BÖLÜM V

KADINLAR İÇİN HUKUKSAL DESTEK

5.1 Hukuk ve kadınların şiddete karşı mücadelesi

Toplumsal ilişkileri düzenleyen normlar bütünü olarak hukuk, kadınların eşitlik mücadelesi verdikleri en önemli alanlardan biri oldu. Çok değil, neredeyse 10 yıl öncesine kadar Türk Medeni Kanunu'nda açıkça ailenin reisinin "erkek" olduğu belirtiliyordu. Yasa, 2002'de kadın örgütlenmelerinin ısrarlı çabalarıyla değiştirildi. 1998 yılında çıkarılan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, kadına yönelik şiddetin aile içinde uygulandığını açıkça kabul eden ve bu şiddetin önlenmesinde devletin yükümlülüğüne işaret eden Türkiye'deki ilk hukuksal metindi. Bu bakımdan 4320 sayılı yasa, kadınların 1980'li yıllardan itibaren sürdürdükleri erkek şiddetine karşı mücadelenin önemli bir kazanımı oldu. Ancak, barındırdığı eksiklikler feminist hukukçuların eleştirilerine neden oluyordu. Bu yasanın yerine çıkarılan 6284 sayılı yasa (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun) büyük ölçüde bu eksiklikleri giderdiyse de hala bazı eksiklikler barındırıyor.

Dayanışma merkezlerine başvuran kadınlar, yaşadıkları şiddet nedeniyle, öncelikle hukuki bilgiler edinmeye ihtiyaç duyarlar. Teknik bir alan olarak hukukla ilgili bilgilere, zaten kamusal alanda daha az yer almakta olan kadınların erişimi oldukça güçtür. Üstelik cinsiyetçi kalıplar hukuki metinlerin kadından yana olmayan yorumlarını her aşamada besler. Danışma merkezlerinde görev yapmakta olan hukuk danışmanları, bir yandan her görüşmede kadınların sahip oldukları hakların altını çizerek güçlenmelerini sağlarken, bir yandan da hukuki metinleri cinsiyetçi yaklaşımlardan arındırmaya çalışır, uygulayıcıların bu yaklaşımlarını dönüştürmek için çaba harcar.

Mor Çatı'da kadınlara hukuki destek sunulur; var olan sorunlarını hukuken hangi yollarla çözebileceklerine ilişkin bilgi verilir; ancak dava üstlenilip takip yapılmaz. Çünkü, sosyal devlet olmanın gereği olarak ücretsiz avukatlık hizmetinin devlet tarafından verilmesi gerekir. Avukatlık ücretini karşılama olanağı bulunmayanların avukatlık hizmetlerinden yararlandı-

rılması amacıyla baroların bünyelerinde adli yardım büroları bulunmaktadır. Bu nedenle, dayanışma merkezinde kadınlara verilen hukuki desteğin ardından, davalarının takibi konusunda baroların adli yardım servislerine yönlendirme yapılıır.

Adli yardım biriminden atanan avukatlar konusunda kadınlar büyük sıkıntılar yaşayabilmektedir. Adli yardım başvurusuna rağmen ücret talep etme, dosyanın takip edilmesi konusundaki yetersizlik, arabuluculuk yapmaya çalışma yaşanan sorunlar arasındadır. Bu türlü durumlarda, kadınlara avukat değiştirme hakkının hatırlatılması önem taşır. Kadınların tanıklıkları aracılığıyla uygulamalardaki ve yasalardaki eksikliklerin tespiti ve değiştirilmesi için kamuoyu oluşturmak kadına yönelik şiddetle mücadelenin önemli bir parçasıdır.

5.2 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun şiddete maruz kalan kadınlara hangi destekleri öngörüyor?

Yasa, şiddeti fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olarak tanımlar ve kadınların bu şiddet türleri nedeniyle zarar görmeleri ya da acı çekmeleriyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, tehdit ve baskıları, kişileri özgürlüğünden alıkoyma davranışlarını kapsar. Tedbir kararının “koruyucu” ya da “önleyici” nitelikte olabileceğine işaret eder. Yaşanan önemli yanlarından biri de kolluk olarak polise yetki verilmesidir. İlgili makamdan verilen tedbir kararı olmasa bile, polisin bazı koruyucu ve önleyici tedbirleri, geçici olarak uygulama yetkisi bulunmaktadır.

Polis akut durumda nasıl müdahale edebilir? (Kolluk Yetkisi)

Alınmış herhangi bir tedbir kararı olmasa bile,

- Kadına ve varsa beraberindeki çocuklara uygun barınma yeri sağlar.

- Hayati tehlikesinin bulunması halinde kadını, talebi üzerine veya kendiliğinden, geçici koruma altına alır.
- Şiddet uygulayanın, başvuran kadına yönelik olarak herhangi bir tehdit, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışta bulunmamasına karar verir.
- Şiddet uygulayanı müşterek konuttan ya da bulunduğu yerden uzaklaştırabilir, konutun korunan kişiye tahsisini sağlar. Şiddet uygulayanı, korunan kişilerden, bu kişilerin buldukları konut, okul ve işyerinden uzak tutar.
- Korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin haller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşmamasını sağlar.

Kolluk akut durumlarda bu tedbirleri alarak ilk işgününde ilgili makama (aile mahkemesine) sunar ve ilgili makam tedbir hakkında 48 saat içinde kararı onaylar.

Mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbirler

- Geçici maddi yardım

(Bunun yanı sıra psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal destek, hayati tehlikesinin bulunması halinde geçici koruma altına alınması, kreş desteği, kadına ve varsa çocuklarına uygun barınma yeri sağlanması da kanuna göre mülki amir tarafından verilebilir. Ancak uygulamada geçici maddi yardım dışındaki tedbirlerle mülki amirler destek vermemektedir.)

Hakim tarafından alınacak koruyucu tedbirler

- İşyerinin değiştirilmesi,
- Kadının evli olması halinde müşterek yerleşim yerinden

ayrı bir yerleşim yerinin belirlenmesi,

- Aile konutu şerhi,
- Tanık Koruma Kanunu uyarınca, kimlik ve diğer bilgilerinin değiştirilmesi,
- Önleyici tedbir kararları.

Önleyici tedbir kararları, hakim tarafından, şiddet uygulayana veya uygulama ihtimali bulunan kişilere karşı alınır. Bunlar;

- Çocuklar ile ilgili kişisel ilişkiye getirilen sınırlandırmalar,
- Korunan kişinin, şiddete uğramamış olsa bile yakınlarına, tanıklarına ve kişisel ilişki kurulmasına ilişkin haller saklı kalmak üzere çocuklarına yaklaşılmaması,
- Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar verilmemesi,
- Şiddet uygulayanın ortak konuttan uzaklaştırılması,
- İletişim araçları ile rahatsız edilmemesi,
- Saldırganın silahı varsa teslim etmesi (kamu görevlilerini de kapsar),
- Alkol, uyuşturucu madde, uyarıcı madde etkisi altındaysa korunan kişilere yaklaşmaması ve hastaneye yatırılması dahil tedavisinin sağlanması.

Tedbir nafakası

Şiddet uygulayanın aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan veya katkıda bulunan kişi olması durumunda, kadının yaşam

düzeı göz önünde bulundurularak tedbir nafakasına karar verilebilir. Yasalara göre eşlerden biri, ortak hayat sebebiyle kişiliği, ekonomik güvenliği veya ailenin huzuru ciddî biçimde tehlikeye düştüğü sürece ayrı yaşama hakkına sahiptir. Bu durumda, ayrı yaşamaya karar verip mahkemeye başvurarak eşin yapacağı parasal katkı, konut ve ev eşyasından yararlanma ve malların yönetimine ilişkin önlem alınması istenebilir. Yani boşanma davası açmadan da eşin evliliğe ilişkin özellikle parasal yükümlülüklerini yerine getirmesini istemek mümkündür. Aynı durum, evin geçimini sağlayan eşin, sebepsiz yere ya da haklı olmayan bir nedenle evi terk etmesi durumunda da söz konusudur. Bu durumda da boşanma davası açmadan kadın ve varsa çocuklar için nafaka ve müşterek evin kendilerine tahsis edilmesini talep etmek mümkündür. Boşanma davası açıldığında da dava süresince kadın kendisinin ve varsa çocuklarının maddi ihtiyaçlarını karşılamak üzere nafaka talep edebilir. Tedbir nafakası olarak adlandırılan bu nafaka, dava sonucunda kadın için yoksulluk nafakasına, çocuklar için iştirak nafakasına dönüşecektir.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna göre nafakanın tahsili

- Bu kanun hükümlerine göre nafakaya karar verilmesi halinde, kararın bir örneği resen icra müdürlüğüne gönderilir.
- Nafaka ödemekle yükümlü kılınan kişinin Sosyal Güvenlik Kurumu ile bağlantısı olması durumunda, korunan kişinin başvurusu aranmaksızın nafaka, ilgilinin aylık maaş ya da ücretinden icra müdürlüğü tarafından resen tahsil edilir.

Tedbir kararlarının verilmesi ve uygulanması

- Tedbir kararları, en çabuk ve en kolay ulaşılabilecek yerdeki hakimden, mülki amirden (kaymakamlık) ya da kolluk biriminden talep edilir.

- Koruyucu tedbir kararlarının verilmesi açısından delil veya belge aranmaz.
- Önleyici tedbir kararı, geciktirilmeksizin verilir.

Gizlilik

Tedbir kararı alınırken şiddete maruz kalanın ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgilerinin, ayrıca korumanın etkinliği bakımından önem taşıyan adres vb. bilgilerinin resmi kayıtlarda gizli kalması esastır. Ancak, buna yönelik talebin Aile Mahkemesine başvuru esnasında açıkça yapılması uygulama açısından önemlidir.

Sığınak

Yasada, kadına yönelik şiddetle mücadelenin simgelerinden biri sayılan ve uluslararası düzeyde kabul gören “sığınak” kavramı yerine “barınma yeri” terimi kullanılmıştır. Koruyucu tedbir kararı olarak, hakkında sığınak sağlanmasına karar verilen kişiler, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ait yerlere yerleştirilir. Sığınakların yetersiz kaldığı hallerde ve acil hallerde korunan kişiler, kolluğun veya bakanlığın talebi üzerine kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesis, yurt veya benzeri yerlerde geçici olarak barındırılabilir.

Zorlama hapsi

Bu Kanun hükümlerine göre, hakkında tedbir kararı verilen şiddet uygulayan kişi eğer bu kararın gereklerine aykırı hareket ederse, tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre, 3 günden 10 güne kadar zorlama hapsine tabi tutulur. İlk zorlama hapsinden sonra, ihlallere devam ederse, zorlama hapsinin süresi 15 günden 30 güne kadar uzar. Zorlama hapsinin süresi toplamda 6 ayı geçemez. Ne var ki zorlama hapsinin uygulanabilmesi için verilen koruma kararının şid-

det uygulayana tebliğ edilmesi gerekmektedir. Uygulamada tebligat yapılamaması gibi sorunlarla karşılaşıldığı için kararı alan kişinin kararın tebliğini de mahkeme kaleminden takip etmesi önerilmektedir.

Sağlık tedbiri

Şiddet nedeni ile korunan bireyler hakkında yasa sağlık tedbiri getirmiştir. Buna göre, korunan bireyler, herhangi bir nedenle sağlık sigortasından yararlanamıyorsa, koruyucu tedbir kararının devam ettiği süre içinde gelir durumlarına bakılmaksızın genel sağlık sigortalısı sayılırlar. Kanuna göre bu bir tedbir olarak alınmasa dahi kişi, doğrudan kararını göstererek sağlık güvencesinden yararlanabilir.

Geçici maddi yardım miktarı

Geçici maddi yardım yapılmasına karar verilmesi halinde, korunan kişiye her yıl belirlenen aylık asgari net ücret tutarının 1/30'u kadar günlük ödeme yapılır. Korunan kişinin birden fazla olması halinde, ilave olarak her bir kişi için bu tutarın %20'si oranında ayrıca ödeme yapılır. Ancak, ödenecek tutar hiçbir şekilde belirlenen günlük ödeme tutarının 1,5 katını geçemez. Korunan kişilere barınma yeri sağlanması halinde, bu fıkrada belirlenen tutarlar %50 azaltarak uygulanır. Ancak, uygulamada yasanın bu maddesi neredeyse hiç uygulanmamaktadır ve bu da hukuk mekanizmalarının kadınlardan yana işleyişini sağlamak için kadın hareketinin çabalarının ne denli gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Harç ve masraflardan muafiyet

Bu kanun uyarınca yapılacak tüm başvurularda harç ve benzeri hiçbir masraf alınamaz.

5.3 Velayet

Evlilik devam ettiği sürece anne ve baba velâyeti birlikte kullanırlar. Velayet çocuğun adının belirlenmesi, eğitimi, yetiştirilmesi ile ilgili kararları kapsar. Velayet her iki ebeveyne de ait olduğu için, evden uzaklaşırken annenin çocukları yanına alması suç değildir. Ortak hayata son verilmiş ya da boşanma gerçekleşmişse hâkim, velayeti eşlerden birine verebilir. Yani bir fiili ayrılık durumu varsa ya da mahkemeye başvurulup ayrılık kararı alınmışsa (boşanmadan, belli bir süre ayrı yaşamayı istemek de mümkündür) bu süre içinde çocuğun velayetinin kimde kalacağına ilişkin mahkemeden karar vermesi istenebilir.

Uygulamada mahkemeler, genellikle çocukları anneye vermektedir. Özellikle ilkökul çağına henüz gelmemiş çocukların velayeti, annenin çocuğa bakmasını engelleyecek önemli bir hal olmadıkça (ağır ve sürekli hastalık, engellilik vb.) çoğunlukla anneye verilmektedir. Velayet kendisine verilen taraf diğer taraftan nafaka isteme hakkına sahiptir.

Velâyetin kaldırılması

Velayet kendisine verilen taraf, çocuğa ilişkin yükümlülüklerini ağır biçimde ihmal ediyorsa, çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimine zarar veriyorsa ya da sonradan ortaya çıkan bir hastalık, engellilik durumu söz konusu ise mahkemeye başvurarak velayetin kaldırılmasını istemek mümkündür. Velâyete sahip ana veya babanın yeniden evlenmesi, velâyetin kaldırılmasını gerektirmez. Ancak, çocuğun menfaati gerektirdiğinde velâyet sahibi değiştirilebileceği gibi, durum ve koşullara göre velâyet kaldırılarak çocuğa vasi de atanabilir.

5.4 Dava açmak için

Boşanma, ayrılık, nafaka, velayet gibi konularda dava açmak zorunluluğu doğdu ise, bulunulan yerdeki barodan adli

yardım kapsamında avukat talep etmek mümkündür. Bunun için gerekli belgeler; nüfus cüzdanı fotokopisi, muhtardan alınacak ikametgah belgesi ve fakirlik kağıdıdır. Davayı kadın kendisi de açabilmektedir. Boşanma davası ile birlikte talep edilen nafaka, maddi ve manevi tazminat için, harç ödenmesi gerekmez. Yalnızca başvuru harcı ve tebligat giderleri için yaklaşık 400 TL ödenir. Dilekçede herhangi bir gelirin olmadığı ve adli yardımdan yararlanmak istendiği belirtilirse, mahkemenin karar vermesi durumunda tebligat giderlerini ödememek de mümkündür. Adli yardımdan atanacak avukata vekaletname çıkarılması esnasında notere ödenecek ücret de talepte bulunan kişi tarafından karşılanacaktır.

5.5 Savcılığa başvuru

Ceza Kanunu'nda tanımlanan bir suçun mağduru olma durumunda, yani kadına yönelik tehdit, hakaret, şiddet söz konusu ise bir şikayet dilekçesi ile savcılığa başvurulur. Bu dilekçede olayın nerede, ne zaman, nasıl gerçekleştiği ve olayı ispatlamaya yarayacak deliller ve varsa tanıkların isim ve adresleri yazılmalıdır. Bundan sonra savcı önce kadının ifadesini alır, delilleri toplar, varsa tanıkları dinler ve ardından şikayetçi olunan kişinin ifadesini alır. Bu işlemlerin ardından, eğer savcı dava açmayı gerektirecek koşullar olduğunu düşünürse, bir iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. Verilmiş olan adrese mahkemeden duruşma gün ve saatini bildiren bir tebligat gelir. Belirtilen gün ve saatte duruşmaya gitmek ve şikayeti mahkemede anlatmak gerekir.

Savcı dava açmak için gerekli koşulların oluşmadığını düşünürse “kovuşturmaya yer olmadığı kararı” verir. Bu karar kadına tebliğ edilir. Bu kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde ağır ceza mahkemesine itiraz etmek gerekir. Bu itiraz üzerine ağır ceza mahkemesi ya itirazı kabul edip dava açılmasına karar verir ya da itirazı reddeder. Bu karar kesindir. Eğer kadının maruz kaldığı suç; öldürmeye teşebbüs, kaçırma,

tecavüz, uzun süreye yayılan kötü muamele gibi bir fiil ise, öncelikle bir avukatla görüşülmesi yararlı olur.

5.6 Cinsel saldırı suçu işlenmiş ise izlenmesi gerekenler adımlar

Cinsel saldırı (tecavüz) kolayca paylaşılamayan, paylaşıldığında da kadınların tekrar yargılanabildiği, delili, tanığı zor bulunabilen, kolayca ispatlanamayan bir şiddet biçimidir. Bu nedenle, kadınlar bunu paylaştıklarında öncelikle yapılması gereken, kuşkusuz bunun kendisinin suçu olmadığını altını çizmektir. Ardından atılması gereken adımların kadınlarla paylaşılması gerekir. Kadınlar cinsel şiddete maruz kaldıktan hemen sonra, eğer şikayetçi olmak istemezlerse, Türkiye’de bunu daha sonra yapabilecekleri bir mekanizma bulunmamaktadır. Bu nedenle, delillerin tecavüz gerçekleştiikten kısa bir süre sonra toplanmaması durumunda, hukuki süreçte kadınlar için zorluklar oluşmaktadır.

Bilgilendirme yaptıktan sonra eğer kadınlar şikayetçi olmayı istemezse, tıbbi ve psikolojik destek almaları konusunda teşvik etmek gerekir. Özellikle tıbbi destek hamilelik ya da bulaşıcı hastalıklara karşı bir önlemdir. Ayrıca, kadınlar önce şikayetçi olmak istemeseler bile, alacakları psikolojik ya da psikiyatrik danışmanlık, daha sonra şikayet etmeleri durumunda kullanabilecekleri bir delildir.

Muayene aşamasında yapılması gerekenler

1. Yıkanmamak. (Yıkanmış olma durumunda bile, meni 7 güne kadar vajinanın arka duvarında kalacağından tespit edilebilir. Oysa uygulamada, mağdurun yıkandığı ya da olayın üzerinden 48 saat geçtiği gibi nedenlerle sperm testi yapılmamaktadır. Bu nedenle 7 günlük süre içinde bulunuluyorsa muayene konusunda ısrarcı olmak gerekir)
2. Dişleri fırçalamamak, ağız çalkalamamak.

3. Tuvalet ihtiyacını muayene sonrasına ertelemek.
4. Saçı taramamak.
5. Giysileri değiştirmemek (Muayeneye giderken yedek temiz çamaşır ve giysi alınabilir)

Cinsel şiddete maruz kalındığına acil servisi bulunan en yakın hastaneye gidilerek muayene olunabilir. Mümkünse eğitim ve araştırma hastaneleri gitmek tercih edilebilir.

şikayet aşamasında yapılması gerekenler

1. Eğer olay mesai saatleri dışında, örneğın gece yarısı olmuşsa, olayın olduğu yerdeki polis merkezine başvurmak gerekir. Polis, kadını adliyeye yönlendirir, burada her zaman nöbetçi bir savcı bulunmak zorundadır. Mesai saati olmadığı için şikayet ertelenmemelidir. Eğer olay mesai saatleri içinde olmuşsa, karakola başvurmaksızın doğrudan savcılığa gitmek daha faydalı olur.
2. İfade verirken olay mümkün olduğunca ayrıntılı anlatılmalıdır. Fail hakkındaki mevcut tüm bilgiler (kimliği, adresi, fail tanıdık biri değilse yüzündeki, vücudundaki ayrıntılar vb.) verilmelidir.
3. Mümkün olan en kısa sürede adli tıbbı sevk yapılması sağlanmalıdır. Aslında ifade vermeden önce adli tıbbı sevk yapılması, izlerin ortadan kalkmaması için en uygun yoldur. Uygulamada tersi bir durumla karşılaşılsa, önce adli tıbbı sevk konusunda ısrarcı olmak gerekir. Aksi halde sağlık ocağına ya da bir devlet hastanesine sevk yapılacak, ancak buradan alınan rapor yeterli sayılmayacağından yeniden adli tıbbı sevk işlemi gerçekleştirilecek ve bu da kadın için zorlayıcı olacaktır.

4. Eğer saldırıdan sonra bir polis merkezine ya da savcılığa değil de sağlık kurumuna başvurulmuşsa, yasal bildirim sağlık kuruluşu tarafından yapılabilir. Ancak bu durumda, tecavüzün bedensel ve ruhsal izlerinin (giysilerin tek tek paketlenmesi, tırnak aralarının kürdanla ayrı bir beyaz kağıt üzerine temizlenmesi, saldırganın vücut sıvılarından örnek alınması, vücuttaki tüm izlerin kaydedilmesi vb.) sağlık kurumu tarafından doğru tespit edilmesi önem kazanır. Bu sağlık kuruluşun da ayrıca psikiyatrik muayene de mutlaka yapılmalıdır. Çünkü bazen kadın, saldırgandan korktuğu için fiziksel bir direnç gösterememekte, bu nedenle muayenede herhangi bir darp ve cebir izine (sıyrık, morluk vs.) rastlanamamaktadır. Bu yüzden saldırıya bağlı olarak oluşan psikolojik bulguların belirlenmesi hayati önem taşımaktadır.
5. Gerek polis merkezindeki başvuru sırasında, gerekse direkt savcılığa başvuru sırasında avukat atanması talep edilebilir. Bu durumda hemen baronun CMK servisinden bir avukat atanması gerekmektedir.
6. Şikayet sırasında taleplerin yerine gelmediği durumlarda, mutlaka bu talepler yazılı hale getirilmeli ve yetkilinin, yazılı talebi dosyaya koyması sağlanmalıdır.
7. Verilen ifadeden bir örnek alınmalıdır.

BÖLÜM VI

KADINLAR İÇİN PSİKOLOJİK DESTEK

6.1 Şiddete maruz kaldıklarında kadınlarla ruhsal çalışma yapmak neden önemli?

Kadınlarla ruhsal çalışma yürütmek, her şeyden önce kadınların tanındıkları, görüldükleri, duyuldukları ve var sayıldıkları korunaklı bir alan sağlamak açısından önemlidir. Böylelikle, çoğu zaman kendilerine ait hiçbir şeylerinin olmadığı hissine savruldukları bir noktada, kendilerine ait olan bedeni ve ruhsal alanı yeniden görebilmeye, tekrar tanımaya ve hatırlamaya başlarlar.

Ruhsal çalışmanın sunduğu sabit ve korunaklı çalışma alanı, kadınların her türlü duygularını söze dökmelerini olanaklı kılar. Şiddet yaşantısına eşlik eden yoğun utanç, suçluluk, öfke, kaygı, korku, başkalarına ve kendilerine dair duydukları güvensizlik, söze döküldükçe anlamlı hale gelir, bedensel ve davranışsal tepkiler azalır, kadın için daha fazla hareket alanı açılmış olur. Saldırganca duygular dışında, cinsellik gibi konular bile konuşulabilir olur.

Aynı zamanda terapi süreci, kadının kendi hikayesini yeniden yazabileceği bir alan sağlar. Bu alanda ilişkinin dinamikleri, kendi konumu, bunun nedenleri üzerine bir çalışma yapılır. Kuşaktan kuşağa aktarılmış, söze gelmemiş sırlar, travmalar ortaya çıkabilir. Gerek güncel, gerekse geçmişe ait bu yaşantılarda ortaya çıkmış yaralanmalar, kadının gitmek istediği hızda, güvenli bir şekilde ele alınır. Böylelikle ileride aynı ilişki dinamiklerinin tekrarlanmasına karşı önleyici bir çalışma yürütülmüş olur.

Kadınların, kendilerini anlama dışında hayatlarının sorumluluğunu ellerine alma ihtiyacı vardır. Ruhsal çalışma bu anlamda da kadını güçlendirir. Ruhsal bir çalışmada kadınlar adına karar verilmez, yönlendirme yapılmaz, öğüt verilmez, sadece onun yolculuğunda yanında durulur ve anlamlandırma sürecinde destek olunur. Bu çalışma içinde kadın içine düştüğü çaresizlik ve bıkkınlık duygularından sıyrılarak, kendi hayatı-

nın kontrolünü eline almaya başlar. Elbette bu süreçte kadını sadece ruhsal destek değil, kurum çatısı altında yürütülen sosyal çalışma ve hukuki çalışma birlikte güçlendirir. Şiddetten kaçarak yaşadıkları evden ayrılmak zorunda kalmış kadınlar, bir anda evleriyle birlikte, maddi kaynaklarını, sosyal çevrelerini, bazen çocuklarını kaybederler. Ruhsal bir çalışma bu kayıplarla baş etmek konusunda da kadınları güçlendirir. Kadınlar kayıplarının yaslarını tutamazlarsa daha fazla yaralanırlar. Evinden çıkmış olan bir kadın güvenli bir ortam bulduğunda, kendini, içinden çıktığı zor koşullara dayanmak için yaşayamamış olduğu çökkünlüğün içinde bulabilir. Dolayısıyla, örneğin sığınak yaşantısına geçmiş bir kadın, bir süre sonra ruhsal bir çöküntü yaşayabilir. Bu dönemde ruhsal bir destek alması çok önemlidir.

Kadınlar sadece kendileri ile ilgili değil, varsa çocuklarıyla ilgili de desteğe ihtiyaç duyarlar. Çocukları yanlarında ya da evde ise bu ilişkiyi gözden geçirmek isteyebilirler. Ruhsal destek bu anlamda da önemlidir.

Kadına yönelik şiddet; ne kadar zamandır devam ettiğine, ne kadar şiddet içerdiğine, kimin tarafından uygulandığına, bu şiddet süresince kadının nasıl destek aldığına, genel kişilik yapısına, öncesinde yaşadığı travmalara, şiddetin ilk başlama yaşına vb. bağlı olarak değişkenlik göstermekle birlikte, sadece kadının bedenine değil ruhuna da zarar verir. Şiddet, derin ve kalıcı ruhsal yaralar bırakmaya da çok yatkındır. Bu nedenle, kadınların sadece fiziksel yaralarını iyileştirmek ya da sosyal koşullarını değiştirmek için destek vermek değil, ruhsal olarak da destek vermek gerekir. Şiddet öncelikle kadına sahip olduğu gücü unutturur. Kadınlar şiddet ortamında sahip oldukları güçle ilgili farkındalıklarını ve inançlarını zamanla yitirebilirler. Kendilerini ümitsiz, çaresiz, yılgın hissedebilirler. Kadınların ruhsal destek alması öncelikle kendi güçlerinin farkına varmaları ve yeni hayatlarını şekillendirmeleri için önemlidir.

Şiddet görmek bir hastalık olmadığından, şiddet gören kadınlarla yapılan ruhsal çalışmalar onları iyileştirmeye ya da hastalığı gidermeye yönelik çalışmalar değildir. Şiddet gören kadınlarla yapılan psikolojik çalışmalar o kadınları güçlendirmeye, potansiyellerini ortaya çıkarmalarına destek olmaya, yaşadıkları travmalarla yüzleşmelerini sağlamaya, gelecek için planlar yapmalarına, kararlar vermelerine yöneliktir. Bunun yanı sıra, şiddet sonucu oluşmuş psikolojik rahatsızlıklar varsa (endişe, depresyon, takıntılar, ümitsizlik, karar vermekte güçlük ya da benzeri sorunlar gibi) bu konuda da destekler içerir.

Bir ruhsal çalışmacı olarak şiddet ve dinamikleri hakkında bilgi sahibi olmak çok önemlidir. Kadınlar şiddet dışında bir şikayetle de ruhsal destek için başvurabilir. Bu durumda şiddete ilişkin belirtileri tanımak o hikayelerin arkasında yatan şiddet öyküsünü de tanımayı kolaylaştırır. O zaman doğru sorular sorulup, kadının hikayesini anlatmasına destek olunabilir.

Şiddetin kaynağının ne olduğuyla ilgili doğru bilgilere sahip olmak gerekir. Şiddetin, şiddet uygulayan açısından baktığımızda bir tercih olduğunu, kontrol edilebilir olduğunu, engellenemeyen, irade dışı bir davranış olmadığını, şiddet uygulayan kişinin şiddet uygularken de aslında ne yaptığının farkında olduğunu, fakat bunu yapmayı seçtiğini bunu yapmaktan ikincil kazançlar elde ettiğini, bu yüzden de bunu yapmaktan vazgeçmediğini kabul etmek gerekir.

Şiddet bütün travmalar gibi çok karışık dinamikleri olan, formüllere bağlanamayan bir davranış biçimidir. “Kadın mutsuzsa ayrılısın” ya da “kalıyorsa dayanabiliyor” gibi basit açıklamalar getirilemeyecek, çok daha karmaşık, kadınları şiddet ortamında kalmaya zorlayan mekanizmaları içinde barındırır. Kadınların yaşadığı psikolojik sorunların ve zorlukların kaynağı sadece bireysel durumları değildir. Şiddete uğramalarının sebebi olarak kadının bireysel patolojilerini değil, içinde bulunduğumuz sistemin patolojilerini görmemiz gerekir.

Örneğin; bir kadın şiddet gördüğü için depresyondaysa, bu sadece onun zorluklarla baş edememesiyle ilgili değil, aynı zamanda o şiddet ortamında yaşamasına neden olan, orada kalmasını destekleyen bütün sistemlerin sorumluluğuyla ilgilidir. Dolayısıyla çözüm de sadece kadından gelemez, kadınların tek başına şiddetin üstesinden gelmesi çok zordur, mutlaka şiddetle mücadelesinde diğer toplumsal mekanizmalar tarafından da desteklenmesi gerekir. Bu bakış açısıyla yaklaşmak, şiddete uğrayan kadınlarla etkili bir şekilde çalışabilmek için öncelikli bir önem taşır.

6.2 Şiddetten uzaklaşmakta psikolojik desteğin rolü

Şiddet gören kadınlar aslında çeşitli sebeplerle psikolojik destek almak isteyebilirler. Bazı kadınlar karar verme aşamasında (evi bırakayım mı bırakmayayım mı, sığınaktan eve döneyim mi dönmeyeyim mi, ayrılıyım mı ayrılmayayım mı, teklifine ne diyeyim, çocuğum cinsel tacize uğramış mıdır uğramamış mıdır vb.) bu desteğe ihtiyaç duyar. Şiddetle yaşama başlamak, ondan sonra da şiddetten çıkmaya karar vermek çok uzun bir yolculuktur ve birçok durağı bulunur. Kadınlar bu süreçte kendilerini güçlü ve donanımlı hissetmek isterler. Kafalarını karıştıran düşüncelerle, duygularla baş edebilmek, onları ayıklayabilmek, netleştirmek, travmalarla yüzleşmek, hesap sormak, içlerindeki öfkeyle, utançla, suçlulukla, depresyonla baş edebilmek isterler. Hem kendilerinin, hem toplumun, hem ailelerinin onlara dayattıkları suçlamalar ve yargılamalardan kurtulmak isterler. Ruhsal çalışmacı, kadına yönelik şiddet alanında çalışırken, klasik terapiden farklı yol izleyebilecek esneklikte olmalıdır. Şiddetle mücadele sürecinde, ruhsal desteğe bazı dönemlerde daha fazla, bazı dönemlerde daha az ihtiyaç duyulabilir. Bu süreç, kadınların kafalarının çok karışabildiği, duyguların, düşüncelerin allak bullak olduğu bir dönemdir. Bir şiddet türü biterken yeni bir şiddet türü başlamış olabilir. Örneğin kadın boşanmaya karar verdikten sonra eski eşi peşini bırakmayabilir. Kadın boşandıktan sonra da şiddet

uygulamaya devam edebilir veya kendi ailesinden ya da yaşamına yeni giren birisinden şiddet görebilir. Ruhsal destek kadınlara, ne yapması gerektiğini söylemek, yol göstermek, öğüt vermek için değil kendi güçlerini ve mücadeleci taraflarını ortaya çıkarmalarını sağlamak adına yanlarında bulunduğu hissettirilmelidir.

Terapi merkezinde bir sorunla ilgilenildiği zaman roller daha bellidir. Danışanın bir sorunu vardır, terapistin de elinde o sorunla baş etmeyi gösterebilecek belirli araçlar vardır. Terapist bu becerilerini devreye sokar ve kişinin sorununu gidermesine, iyileşmesine yardımcı olur. Danışma merkezinde durum biraz daha farklıdır. Bu kadar net birbirinden ayrılan roller bulunmaz. Terapist çoğunlukla aynı zamanda gönüllüdür ve kadın dayanışmasının farkındadır. Dolayısıyla, sadece kadın oldukları için iki taraf da şiddet görmeye aday olan insanlardır. Terapist ile danışan arasındaki o net ayrım, danışma merkezinde her zaman çok keskin olmayabilir.

Terapi merkezlerine gelen kişiler, genellikle ne üzerinde çalışmak istedikleri konusunda net bir fikirle - mesela, bir fobim var, evlilikte sorunlarım var, genç çocuğumla çatışıyorum, kariyerimden memnun değilim vb. - gelirler. Danışma merkezlerine gelen kadınlar, sınırları bu kadar belli, net bir problem sunamayabilirler. Genellikle “şiddet görüyorum, şiddetten çıkmak istiyorum, ayrılıp ayrılmamak konusunda emin değilim, tecavüze uğradım kötü hissediyorum” gibi hayatın ve kişiliğin tüm alanlarına yayılabilen genel bir sorundan bahsederler.

Tedavinin başı ve sonu konusunda değişkenlik yaşanabilir. Her hafta aynı sorun üzerinden çalışmaya devam edilemeyeceğini, gündemin sürekli değişebileceğini kabul etmek gerekir. Şiddetle çalışırken her zaman terapist kimliğiyle kalabilmek güçtür. Örneğin danışana o hafta mahkeme kararı gelmiş ve kendisi mahkeme kararını tam olarak anlayamamışsa, bu konuda destek bekleyebilir.

Terapi süreci 6 ay ya da 1 yılı kapsarken, şiddetle mücadelede daha kısa zamanda daha hızlı değişiklikler olabilir. Sığınakta ne kadar kalacak, dayanışma merkezine düzenli gelebilecek mi gibi sorunlardan dolayı, danışanın ne kadar süre görüleceği terapistin kontrolünde olmayabilir. Şiddet uygulayanın, kadının dayanışma merkezi ile ilişkisini öğrenmesi ve gelmesini engellemesi mümkündür ya da kadının şehir değiştirmesi gerekebilir, terapiye gelecek yol parasını bulamamış da olabilir. Kısacası, çeşitli faktörlerin bilinmediği bir durumda çalışmak gerekebilir.

Görüşmelerin insanların girip çıkmayacağı, rahatsız edilmeyecek bir odada yapılabilmesi bile kimi zaman güçtür. Danışma merkezleri giriş-çıkışların sık olduğu, canlı, hareketli yerlerdir, kimi zaman küçük çocuklar da bulunur. Terapistin bütün bunlara da esnek yaklaşması gerekir.

6.3 Bütün bu zorluklarla nasıl başa çıkabiliriz?

Eğer şiddetle çalışılacaksa, kitaplarda yazılan, okullarda öğrenilen, özel terapi merkezlerinde ya da kliniklerde çalışabilecek şekilde çalışmanın, her zaman mümkün olmayacağı kabul edilmelidir. Şiddetin doğası ve dinamikleri, çok değişken ve manipülatiftir. Dolayısıyla bu etkenler terapi yapış biçimine de yansiyacaktır.

Haftadan haftaya değişebilen konular, tam yol kat ediliyor derken geriye dönüşler çok yaygın durumlardır. Bu değişkenlik ve tutarsızlıklar, terapistte de öfke ve yılgınlık duygularına yol açabilir. Terapistin şiddetin döngüsünü ve bu döngünün kadının hayatına yansımalarını iyi bilmesi, bu durumla baş etmesini kolaylaştıracaktır.

6.4 Sığınakta ve dayanışma merkezindeki psikologun ekip çalışmasındaki rolü ne?

Psikolog, kadının kendini daha güçlü hissetmesine, daha net

karar verebilmesine, önündeki alternatifleri daha fazla görebilmesine, daha fazla alternatif üretebilmesine ya da ilerlemesine engel olan duygu ve düşünce blokları varsa onları aşmasına, geçmişle hesaplaşmasına destek olur. Ancak bu destek her zaman güçlenmeyi tek başına sağlayamaz. Bir avukat tarafından hukuk desteği alıp, uzaklaştırma kararı geldiğinde kadın zaten kendini güçlü hissedebilir. Onun üstüne, sosyal çalışmacısı nasıl ev bulabileceği ya da çocuğu için nereden destek alabileceği konusunda bilgilendirip, eyleme geçmesine yardımcı olabilir. Aynı mesajların farklı kişilerden ve farklı konular üzerinden kadına iletilmesi çok güçlendiricidir.

Psikologlar ekibin parçası olmanın desteğini hissederken, aynı zamanda diğer çalışanları da güçlendirebilirler. Travmalar sadece, kendinizin travmaya maruz kalmasıyla oluşmaz, başkasının travmasına tanıklık etmek de bir travmaya sebep olabilir. Psikologlar eğitimleri gereği travmalarla baş etmekte daha donanımlı olabilmelerine rağmen, şiddetle çalışan herkes dayanışabileceği, danışabileceği bir ekibin parçası olmalıdır.

BÖLÜM VII

**ŞİDDETİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİNE KARŞI MÜCADELE**

7.1 Şiddetin anne-çocuk ilişkisi üzerindeki etkileri

Şiddete uğrayan bir anne genellikle çaresizlik, ümitsizlik duyguları içindedir ve başka bir bireyin ihtiyaçlarıyla sınırlı şekilde ilgilenebilecek duygusal enerjiye sahiptir. Bugüne ve geleceğe dair belirsizlik, yoğun kaygı, çaresizlik, kendisi ve çocuklarıyla ilgili güvensizlik hisseder. Birçoğu çocuklarının kendisine benzeyen bir kaderle acı çekeceğinden aşırı korkar; böyle olmasını engellemek için elinden geleni yapar. Kendisinin görmediği bakımı ve korumayı sağlamak için tüm kapasitesini çocukları adına harekete geçirebilir. Bütün bu nedenlerle, ilişkilerinde aşırı koruyucu, ihmalkâr, suçlayıcı ya da suçluluk duygusu içinde tutarsız davranışlar gösterebilir. Sınırları belirlemede zorluklar yaşayabilir. Bazı kadınlar çocuklarına şiddet (dayak, baskı, ceza...) uygulayabilir ve şiddetten uzak bir ortamda olsalar dahi şiddet içeren yöntemler kullanabilir. Bu, suçluluk duygularının daha da artmasına yol açar.

Terapi sürecinde kadının bunları rahatlıkla konuşabilmesini, üzüntü, öfke, çaresizlik, suçluluk duygularını yansıtabilmesini, içinde bulunduğu aşamaları hazır oldukça görmesini sağlamak gerekir. Böylece, kendi duygularıyla çocuğunun duygularının, ihtiyaç ve gereksinimlerinin farkına varabilmesi mümkün hale gelecektir.

Kadınların çocuklarıyla ilgili ihtiyaçlarını görmek dayanışmanın önemli bir parçasıdır. Kadınlar her zaman bunu açıkça ifade edemeyebilirler. Ancak anlatılarında çocuklarıyla ilgili ortaya koydukları sıkıntıları ve ihtiyaçları duymak, aktif dinleme ile mümkün olur. Parasal destek, eğitim ve kreş desteği gibi temel ihtiyaçların karşılanabilmesini, kadınların kaynaklarla buluşabilmesini sağlamak, şiddetten uzaklaşmak için gerekli koşulları daha hızlı olgunlaştıracaktır.

Kadınlar şiddetten uzaklaşırken, sığınağa gelirken çoğu zaman çocuklarını da yanlarına almak isterler. Burada karar tamamen kadınlardır. Karar sürecinde yönlendirici davran-

mak, kadını çocuğunu ya da çocuklarını alması için zorlamak doğru olmaz.

Sığınakta kalmaya başlayan çocukların evlerinden, okullarından, sevdikleri insanlardan ayrılmak zorunda kaldıkları için kimi zaman annelerini suçladıkları görülmektedir. Duygusal ve sosyal olarak tutarsız, hırçın, saldırgan davranabilirler. Her ne kadar şiddete doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalıyor olsalar da, babalarını özleyebilir ve “eski düzenine” dönmeyi sıklıkla talep edebilirler. Ancak evlilik veya birlikteliğe devam kararı, çocukların verebileceği bir karar değildir. Bu ancak yetişkinlerin verebileceği bir karardır.

7.2 Şiddetin etkileri karşısında çocukları desteklemek

Bir çocuğun kendisine ve dünyaya güven duygusunun gelişimi, yetişkin olma sürecinde çok önemlidir. Aile içindeki şiddet çocuğun kendisine ve dünyaya olan inancını kökünden zedeler. Her ne kadar ayrılık kararı çocukların babalarından ayrı yaşamaları anlamına gelse de, şiddet uygulayan bir baba ile yaşamının, çocukların ilerde yaşayacakları büyük ve ciddi sorunlara kapı açabileceği unutulmamalıdır. Şiddet yaşantısına maruz kalan çocuklar yaralanabilirler, kalıcı sakatlıklar yaşayabilirler. Kaygı, utanç, öfke, çaresizlik, suçluluk duyarlar, kendilerini ne zaman geleceği belli olmayan bir saldırının tehdidi altında hissedebilirler. Kendi bedenlerine zarar verme, intihar, öldürme riski altında bulunabilirler. Ruhsal sıkıntıları bedenlerine yansıtabilir; ağrılar, alt ıslatma, tırnak yeme, tikler ortaya çıkabilir; okul problemleri, evden-okuldan kaçma, saldırganlık, erken evlilik, erken annelik, kendinden güçsüzlere zarar verme, alkol ve uyuşturucu bağımlılıkları görülebilir.

Bu süreçte annenin, çocuğunun nasıl bir süreçten geçtiğini fark etmesi, kendi duyguları ile çocuğun duygularını birbirinden ayırabilmesi önemlidir. Annelerin yanı sıra çocuklarla da birebir çalışmak hem annenin, hem çocuğun güçlenme süre-

cini hızlandırır ve şiddet döngüsünü kırar. Eğer çocuk küçükse anneye birlikte oyun seansları yapmak çok destekleyici olur. Terapist-anne ve çocuk-oyun üçgeninde kurulan güven ilişkisi, kadın için yaslanarak tekrar kendine güvenebileceği ve bunu çocuğuna da yansıtabileceği bir geçiş alanı yaratır.

7.3 Çocuklarla çalışırken nelere dikkat edilir?

- Yapılan çalışma yaşa göre farklılık gösterir.
- Çalışma yaparken çocuğun tarafında olmak gereklidir. Çocuğa yaşadıklarından hiçbir şekilde sorumlu veya suçlu olmadığı net bir şekilde ifade edilmelidir.
- Çocuğu ayrı bir birey olarak ele almak, anneyi ve çocuğu ayrı ayrı görmek gerekir.
- Özellikle cinsel istismar varsa, çocuğun beden sınırlarını tanınması ve inşa etmesi, duygusal ve bedensel bütünlüğü kazanması üzerinde durmak gerekir.
- Bazen çocuklar zor durumda olanın anne olduğunu ve onun sıkıntısını gidermesi gerektiğini düşünebilir ve kendi yaşadığı travmayı görmezden gelip duygularını bastırabilir. Bu durumda hem anne, hem de çocukla ayrı ayrı çalışılmalıdır. Hem annenin, hem de çocuğun terapi sürecini aynı kişi yürütmez.
- Akrabalara bırakılan ya da bir süre babada kalan çocuk “terk edildim” duygusunu, anne ise “çocuğumu terk ettim” duygusu nu yaşayabilir. Terk edilme korkusunu çalışırken annenin çocuğuna verdiği sözler üzerine özellikle çalışmak gerekir: Annenin, yapamayacağı şeyleri ifade etmemesi, belirsizlik sunmaması çok önemlidir. Sorunları görmezden gelmek, konuşmamak, saklamak daha büyük sorunlara yol açar. Çocuk neyle karşı karşıya olduğunu, ne

yaşadığını ve ne hissettiğini bildiği zaman bunlarla başa çıkması da kolaylaşır. Kadınlar bu aşamada desteklendiklerinde, çocuklarıyla daha güven verici ve açık ilişkiler kurabilirler.

- Babayla uzun süre görüşmeyen çocuk hayal dünyasında onu farklı yerlere koyabilir; bunu anneye konuşmak önemlidir, çünkü babaya dair duygularından dolayı anne ve çocuk arasında çatışma yaşanabilir. Eğer mahkeme kararıyla babanın uzaklaştırılması gibi bir durum söz konusuysa bunun çocuğa açıklanması, nedeninin söylenmesi gereklidir.
- Annenin olumsuz yaşantılarının olduğu ve hatırlamak istemediği alan, evinden ayrılmak zorunda kalan çocuk için farklı anlamlar ifade edebilir. Çocuk sevdiği birçok şeyi geride bırakmış olabilir. Bunları hatırlamak ve bu kayıpların yasını tutmak isteyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.
- Çocuk, ruhsal ya da sosyal çalışmacının özel hayatını merak edebilir. Ona karşı aşırı koruyucu olmamak, gereksiz ya da kapalı ifadeler kullanmamak gerekir. Çocuğun arkadaşı veya annesi hâline gelmemek, çalışmacı rolünde kalabilmek, çocuk bunu istediğindeyse çocuğun bu isteği ve duygusu üzerine çalışmak gibi bir yol izlenebilir.
- Çocukla veya ergenle çalışan bir ruhsal çalışmacı, anneye görüşeceği zaman bunu çocuğa açıklamalı ve ona bilgi vermelidir. Özellikle ergenlerle çalışırken, anneye ergenin gizliliği ve bireyselliği açıklanmalıdır.
- Çocuğa sahip olduğu gücü hatırlatmak, kendi başına karar verebileceği durumlarda karar vermesi, kendisini ifade etmesi, çözümler sunması için güçlendirmek gerekir.
- Çocuk bazen hiçbir şey yapmadan oturmak isteyebilir ya da konuşmak istemeyebilir. Buna izin vermek ve ona zaman ta-

nımak gerekir. İstismar kuşkunuz varsa zorlayıcı olmadan direk sorabilirsiniz.

- Bazen kardeşlerden birisi daha hareketli, yerinde duramayan ve saldırgan, diğeriye daha suskun, içe dönük, başarılı olabilir. Hareketli olanın günah keçisi gibi gösterilmesi önlenmelidir.

7.4 Çocukların cinsel istismarı ve ensest

Çocuğun cinsel istismarı bir çocuk veya ergenle yetişkin (ya da diğeri bir çocuk) arasında geçen, fail ya da gözlemci tarafından çocuğun cinsel dürtüyle kullanıldığı her türlü etkileşimdir. Eğer bu yetişkin, çocuğa bakmakla yükümlü biriye veya çocukla aralarında kan bağı varsa, buna ensest denir. Cinsel istismar dokunma davranışları içerebildiği gibi, çocuğun çıplak bedenini seyretme, teşhir ya da çocuğu pornografiye maruz bırakma (pornografik içerikli resim film vs. gösterme) gibi dokunma davranışları içermeden de gerçekleştirilmiş olabilir. İstismarcı çoğu zaman fiziksel güç kullanmaz ama oyun kullanabilir, hile yapıp çocuğu kandırabilir, korkutabilir, çocuğun sessiz olması, kimseye anlatmaması için çeşitli tehdit yollarını kullanabilir ya da çeşitli taktiklerle çocuğun kendisine bağlanmasını sağlayabilir. Bu taktikler hediyeler alma ya da özel aktiviteler ayarlama olabilir; bu yolla çocuğun akli karıştırılarak karşı koyması zorlaştırılır. İstismar bazen “oyun” şeklinde gerçekleştirilerek, çocuğun yaşantısını isimlendirmesi de zorlaştırılabilir.

Her yaştan, her ırktan, her etnik gruptan ve her ekonomik koşuldan oğlan ve kız çocuklar kolayca cinsel istismara maruz kalabilir. Cinsel istismar zannedildiğinden çok daha yaygın, hem kız, hem oğlan çocukları hedef alabilen, çocukları çok yaralayan ve doğru müdahale edilmediğinde kalıcı hasar bırakma olasılığı olan, çok ciddi bir şiddet biçimi ve suçtur. Bununla birlikte kız çocuklarının oğlan çocuklarından daha fazla istismara uğradığı ve çoğu zaman istismarcının “tanıdık”, “yakın”

bir aile üyesi olabileceği edinilen bilgiler arasındadır.

Bir çocuğun cinsel istismara maruz kaldığını nereden anlarız?

Cinsel istismara uğramış çocuklar bir dizi duygusal ve davranışsal tepkiler gösterirler, bunların bir çoğu diğer çeşit travma geçiren çocukların verdikleri tipik tepkiler arasındadır. Bu tepkilerden bazıları şunlardır:

- Gece kabuslarının artması ve/veya diğer uyku güçlükleri
- Ani davranış değişiklikleri, örneğin aniden içe kapanma, öfke patlamaları, dikkat dağınıklığı
- Anksiyete (kaygı)
- Belli kişilerle yalnız kalmaya karşı isteksizlik (yalnız kalmaya karşı direnme)
- Yaşına göre uygun olmayan cinsel kelimeleer kullanma ya da davranışlarda bulunma, aşırı cinsel merak (örneğin cinselliğe dair yaşından beklenenden daha fazla bilgi)
- Yaşının gerisinde davranışların ortaya çıkması (çocuksu korkular, alt ıslatma gibi)
- Oyunlarda tekrarlayan travmatik temalar

Bunlara ek olarak ergenlerde kendine zarar verme, intihar düşünceleri veya teşebbüsleri, riskli davranışlar, rastgele cinsel ilişki görülebilir.

Her ne kadar cinsel istismara uğramış çocukların birçoğu duygusal ve davranışsal değişiklik sergilese de, bazılarında bu tür değişiklikler görülmeyebilir. Sonuçta sadece belirtilere odaklanmayıp koruma tedbirleri, iletişim, beden sağlığı ile

güvenliği öğretmek ve cinsel konularda konuşmaya açık olup çocuğun gerektiğinde konuşmasını teşvik etmek de çok önemlidir.

Cinsel istismara maruz kalan çocukla çalışmak

Çocuk bazen ilk açıklamalarını ifade ederken tereddüt edebilir. Rahatladıkça konuşacaktır. Kuşkulu durumlarda araştırmaktan vazgeçmemek gerekir. Cinsel istismarı açıklayan bir çocuğa sakin bir şekilde yaklaşmalı, onu korkutmadan, suçlamadan, yargılamadan, utandırmadan dinlemeli, ona inandığınızı ve yaşananların onun suçu olmadığını söylemelisiniz. Verilen tepkinin aşırı olması, örneğin kızmak, öfkelenmek, onu suçlu hissettirecek ve korkutacaktır. Bu tip tepkiler, çoğunlukla çevresindeki aile bireylerinden geldiği için, istismara uğrayan çocuğun yakınlarıyla çalışmak çok önemlidir. Maalesef yakınların sık sık çocuğu, genci suçlayıcı yaklaşımlar gösterdiği (istismarı engellemek için bir şeyler yapabileceği, kaçabileceği, istismara yol açıcı davranışları olduğu gibi) görülmektedir. Bu da çocuk için ayrı bir travmatik yaşantı olup suçluluk duygusunu artırmaktadır. Özellikle kız çocukları ile çalışırken erkek egemen sistemin aile ve toplum değerlerine nüfuz eden cinsiyet eşitsizliği ve namus kavramları göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocuğu dinledikten sonra mutlaka cinsel istismarın bir daha asla tekrar etmeyeceği şekilde çocuğu koruyacak tedbirler alınması gerekir. Çocuk istediği sürece yaşadıkları hakkında konuşmaktan çekinmemek gerekir. Yaşadığı istismar hakkında konuşmak zannedildiği gibi onun olayı unutmamasına engel olmayacak, aksine yaşadıkları ile daha iyi baş etmesine ve daha sağlıklı bir şekilde çözümlemesine yardımcı olacaktır. Ancak istismar konusu iki taraf için de baş edilmesi çok ağır bir konu olduğundan, annenin de bir uzmandan destek alması, çocuğunu da bu desteği alması konusunda güçlendirmesi en doğrusu olacaktır.

Çocukla yapılan görüşmeler, yaşadığı cinsel istismara dair derinlemesine fikir verebilir. Çocuğun ve uzmanın durumuna, deneyimine ve çocuğun yaşadığı ortamın güvenli olup olmadığına bağlı olarak, bir ya da daha fazla görüşme yapmak gerekebilir. Görüşmecinin çocuğu tanıması ve anlaması için yeterli zamanı ayırması gerekir. Derinlemesine bir görüşme, çocuğun hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler verdiği gibi, istismar, çocuğun gelişim seviyesi, iletişim şekli, istismarın etkisi, çocuğun duygusal durumu ve tüm bunların ötesinde çocuğun işlevselliği ve yeterliliği (yaşadıklarının çocuğun hayatına ne denli ve nasıl etki ettiği) hakkında görüşmecinin bilgilenmesini sağlar. Küçük çocuklarla değerlendirme genellikle oyun etkinliği ile birtakım sorular sorulması şeklindedir. Büyük çocuklarla değerlendirmeyi ise görüşmeci daha çok konuşma ve sorular sorma şeklinde sürdürür. Sorular çocuğun hayatının geneliyle ilgilidir ve doğal sorulardır.

Görüşmeden önce, görüşme sırasında ya da görüşmeyi takiben çocuğa kendisiyle neden görüşüldüğü, verdiği bilgilerin nasıl kullanılacağı söylenmelidir. Eğer görüşme kayda alınacaksa ya da ay nalı bir odada yapıyorsa ve aynanın arkasından görüşmeyi izleyenler varsa bu konularda da çocuk bilgilendirilmelidir. Çocuğun yaşına ve gelişim kapasitesine uygun iletişim materyalleri kullanılmalıdır. Ancak tüm bunlar bu alanda çalışan psikolog, sosyal çalışmacı vb. gibi bir uzman tarafından yapılmalıdır. Dayanışma merkezi ve/veya sığınakta bu alanda uzmanlaşmış deneyimli sosyal çalışmacı ve/veya psikoterapist yoksa, tedavi/terapi süreci için mutlaka güvenilir kişi ve kurumlara yönlendirilme yapılmalıdır.

Çocuk ihmali ve istismarı, erkek şiddetini üreten ataerkil sistemden ve bu sistemin ürettiği cinsiyetçi toplumsal değerlerden ayrı düşünülemez. Cinsel şiddete maruz kalan kız çocukların sayısının, oğlan çocuklardan daha fazla olduğu, hem dünya hem de Türkiye'deki verilerde görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de çocuk koruma alanında kurumlar arası ko-

ordinasyonun ve hastanelerin “çocuk koruma birimleri”nin yetersizliği bu alanda tedavi, terapi, izleme sürecini ve koruyucu tedbirleri zorlaştırmaktadır.

Özellikle cinsel istismar suçunun mağduru olan çocukların etkin bir şekilde korunmalarının sağlanması, ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi için bazı hastanelerin bünyesinde “Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)” kurulmuştur. Söz konusu merkezlerin kuruluş amacı, çocuk dostu ortamlarda çocuklarla çalışmaya alışkın, eğitilmiş uzmanlar tarafından ve yetişkinlerden ayrı olarak çocuklarla çalışılabilmesidir. Ancak yine de mahkeme süreçlerinde çocukların ikincil travmalara uğraması söz konusu olmaktadır.

Bu nedenlerle, çocuk istismarıyla karşılaşıldığında, yeterli bilgiye sahip olduktan sonra öncelikle çocuk için gerekli güvenli ortam sağlanmalı, ardından varsa çocuk koruma ya da ÇİM’e yönlendirme yapılmalı, adli süreçte çocuğu korumaya yönelik uygulamalar takip edilmelidir.

Kocatepe Mah. Cumhuriyet Cad.
Cumhuriyet Apt. No.:17 Kat 5 -D: 11 Beyoğlu İstanbul
Tel: 0212 292 52 31-32 Faks: 0212 292 52 33
www.morcati.org.tr